

Komparativna analiza sadržaja Večernjeg lista u SR Hrvatskoj u vrijeme epidemije velikih boginja i Republici Hrvatskoj u vrijeme pandemije COVID-19

Dujić, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:827450>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Andrea Dujić

**Komparativna analiza sadržaja *Večernjeg lista* u SR Hrvatskoj u vrijeme
epidemije velikih boginja i Republici Hrvatskoj u vrijeme pandemije
COVID-19**

Diplomski rad

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Komparativna analiza sadržaja *Večernjeg lista* u SR Hrvatskoj
u vrijeme epidemije velikih boginja i Republici Hrvatskoj u
vrijeme pandemije COVID-19

Diplomski rad

Mentorica:

doc. dr. sc. Dunja Majstorović
Jedovnicki

Studentica:

Andrea Dujić

Zagreb

rujan 2023.

Izjava o autorstvu rada

Izjavljujem da sam diplomski rad „Komparativna analiza sadržaja *Večernjeg lista* u SR Hrvatskoj u vrijeme epidemije velikih boginja i Republici Hrvatskoj u vrijeme pandemije COVID-19“, koji sam predala na ocjenu mentorici doc. dr. sc. Dunji Majstorović Jedovnicki, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu.

Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Andrea Dujčić

Sadržaj

1. UVOD	1
2. Povijest tiska i novinarstva	4
2.1.1. Povijest novinarstva u Hrvatskoj	5
2.1.2. Večernji list.....	7
3. Velike boginje i epidemija 1972.	9
4. Pandemija COVID-19 virusa 2020. godine	12
5. Istraživanje o izvještavanju <i>Večernjeg lista</i> za vrijeme zdravstvenih kriza	16
5.1.1. Istraživačka pitanja	16
5.1.2. Metoda istraživanja	17
5.1.3. Uzorak	19
6. Medijsko izvještavanje o koronavirusu i svinjskoj gripu.....	21
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	23
8. RASPRAVA.....	38
9. ZAKLJUČAK.....	44
10. LITERATURA.....	47
11. PRILOZI.....	51
a) <i>Adaptirana pomoćna varijabla za prikazivanje vjerodostojnosti</i>	51
b) <i>Analitička matrica</i>	51

1. UVOD

Virus je, prema hrvatskom enciklopedijskom rječniku “parazitski mikroorganizam koji izaziva bolest, ob. nosi naziv prema bolesti koju uzrokuje“ (Anić, et al., 2002: 327), te je kao takav neizostavan dio svakog života. Još jedan neizostavan dio života čine i mediji, koji modernog čovjeka okružuju od njegovih samih početaka.

Ovaj rad bavi se poveznicom tih dviju tema, točnije novinarskim prikazom zdravstvenih kriza uzrokovanih virusnim infekcijama. Neke od njih bile su velike boginje i koronavirus, ujedno jedne od najpoznatijih zdravstvenih kriza, a njihovo rapidno širenje nije zaobišlo niti Republiku Hrvatsku, niti bivšu Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju.

Nedvojbeno je da su pandemija i epidemija znatno utjecale na svakodnevicu kako svakog pojedinačnog čovjeka, tako i na cijelo društvo u kojemu se nalazi. Epidemija je u potpunosti završena unutar dva mjeseca, dok se kraj pandemije objavio u prvoj polovici 2023. godine, dakle 3 godine nakon njezina početka. Mjere opreza, distanciranja i otkazivanja bilo kakvih društvenih događanja koja bi potencijalno mogla utjecati na širenje zaraze, okarakterizirale su oba slučaja. Međutim, osim suzbijanja zaraze i smanjenje broja žarišta, mjere su donijele i krizu mentalnog zdravlja. Jacobson i suradnici putem su svojega istraživanja (2020: 18-21) došli do zaključka kako se broj pretraživanja vezanih za mentalno zdravlje (poput insomnije, anksioznosti, negativnih misli, suicidalnosti) značajno povećao uvođenjem spomenutih mjera. Važno je za istaknuti kako su rezultati i promjene utvrđeni u početnom stadiju stupanja mjera na snagu te nisu nužno bili vezani za simptome koje je za sobom nosilo oboljenje od COVID-19.

Velike boginje, znane još i kao variola vera, virus su iz podskupine variola, a također su i prva bolest koja je iskorijenjena putem cijepljenja. Značajno su smrtonosnije nego li infekcije uzrokovane korona virusima, u ovom slučaju SARS-COV-19, i procjenjuje se da su uzrokovale oko 300 milijuna smrtnih slučajeva u 20. stoljeću. Stopa smrtnosti kod COVID-19 virusa iznosi oko 16% , a zatim raste na oko 50% kod osoba starijih od 65 godina, te se smatra da je do lipnja 2020. godine broj zaraženih iznosio preko 26 milijuna, od kojih je preminulo 800 000 ljudi. (Fernandez-Montero, Jose Vicente, et al., 2020: 41-48)

Isto tako, boginje su bile i istraženije te se o njima moglo tvrditi sa sigurnošću, dok je COVID-19 bio nepoznanica, novonastali soj virusa o kojem se nije znalo mnogo, a brojne su tvrdnje u

počecima bile nagađanja. Ipak, „uloga novinara je prikupljanje činjenica, selekcioniranje istih te pisanje određenog novinarskog uradka.“ (Vlainić, 2012: 27) Stoga je svrha ovoga rada ustvrditi je li *Večernji list* za vrijeme svog postojanja unutar dvije zdravstvene krize, zaista drugačije izvještavao o njima te je li samim time nepotrebno širio neprovjerene informacije, odnosno pretpostavke više nego činjenice.

S druge strane COVID-19, bolest je uzrokovana koronavirusom SARS-COV-2, i samim time je uzročnik pandemije koja je zadesila svijet 2020. godine. Iako je cjepivo pristiglo na tržište u relativno brzom periodu, te je postalo dostupno za određene skupine već sredinom 2021. godine, reakcija javnosti bila je vidno drugačija nego li za vrijeme ostalih epidemija i pandemija. Unutar samo nekoliko desetljeća, javno mnijenje se okreće, a pojedinci postaju neodlučni iz razloga što su:

„ ...općenito protiv cjepiva, zabrinuti o sigurnosti/mišljenja da je brzo proizvedeno cjepivo previše opasno, mišljenja da je cjepivo beskorisno obzirom na bezopasnost COVID-19, općenito nepovjerljivi, sumnjičavi po pitanju učinkovitosti cjepiva, uvjerenja da su već imunizirani, u dvojbi oko podrijetla cijepiva.“ (Troiano, Nardi, 2021: 250)

Ovim radom pokušati će se utvrditi koliko se razlikovalo izvještavanje novina *Večernji list*, o dvije naizled slične situacije, te će se na temelju obrađenih podataka pokušati objasniti na koji su način mogle doprinjeti obratu u stavu stanovništva.

Analiza sadržaja, prema Krippendorffu, „povlači za sobom sistematsko čitanje korpusa teksta, slika i simboličkih značenja, ne nužno iz autorove ili korisnikove perspektive.“ (Krippendorff, 2018: 10) Kao takva, ona je objektivna metoda analiziranja te bi osobe koje je provode trebale dobiti rezultate sa najmanjim oscilacijama jedni od drugih. Brza je i efikasna metoda te se u ovom slučaju koristi kao komparativna analiza između izvještavanje iste novine u dva različita vremena.

Prije prikazivanja samih podataka, ovaj rad donosi kratki pregled novinarstva i tiska, gdje je prikazano njihovo rapidno širenje i važnost u svakodnevnom životu. Iduća se dva poglavlja zatim odnose na prikazivanje virusa velikih boginja i COVID-19. Objasnjeno je kada su se pojavili, koji su im simptomi, kakvi su očekivani ishodi te na koje se načine čovječanstvo borilo protiv njih. To nas dovodi do istraživačkih pitanja kojima se ovaj rad bavi, a grafički su prikazani podatci koji služe kako bi se dobio odgovor na njih. Nadalje su navedena dva istraživanja koja su se bavila izvještavanjem medija o koronavirusu i svinjskoj gripi, te njihovim podacima. Rezultati ovog rada su zatim analizirani i objašnjeni u kontekstu vremena

u kojemu su nastali, što nas, naposljetku, dovodi do zaključka u kojemu se ističe važnost ovog istraživanja i njegovih podataka. Ukazuje se na probleme digitalizacije i postavljanja kvantitete ispred kvalitete, kao i na važnost objektivnosti unutar novinarstva.

Upravo je iz tog razloga, cilj ovoga rada utvrditi koliko se razlikovalo izvještavanje i u kojoj mjeri te istaknuti kojim su tonom i atmosferom bili prožeti ti tekstovi. Obzirom na to da je svrha dnevnih novina i njenih novinara informiranje javnosti o aktualnim događanjima, jasno možemo zaključiti kako oni doprinose u stvaranju javnog mišljenja. Novinske vijesti nekada su bile glavni izvor informacija, dok su pojavom interneta one postale brže i šire dostupne. Naravno, brojni su faktori utjecali na činjenicu da se epidemija velikih boginja puno brže lokalizirala i završila, a to tomu je ponajprije pomoglo postojeće efektivno cjepivo već od samih početaka širenja zaraze u regiji. Međutim, fokus ovog rada odnosi se na distribuciju informacija i ulogu koju novine i novinari imaju za vrijeme zdravstvenih kriza.

2. Povijest tiska i novinarstva

Novinarstvo je prvenstveno prikupljanje i distribucija informacija, a kao što je već napomenuto, svrha mu je utjecaj na kreiranje javnog mnijenja. Teško je odrediti koji su zapravo počeci novinarstva, obzirom da se u definiciju treba uzeti više faktora. Riječ žurnalizam francuskoj je podrijetla, te je kreiran za vrijeme Francuske revolucije, u vremenu kada se, uz pomoć tiskanih medija, oblikovalo mišljenje većine. Najbar-Agičić (2015: 24) stoga kaže da:

„Početke novinarstva možemo tražiti ovisno o primijenjenoj definiciji ili na početku novoga vijeka (u prednovinarskoj fazi razvoja), ili u 18. stoljećuu doba prosvjetiteljstva i procvata novinarskog izdavaštva, ili tek u drugoj polovici 19. stoljeća ako shvatimo novinarstvo kao "angloamerički izum", odnosno "polje diskurzivne proizvodnje" koje karakterizira objektivizam i neutralni pristup.“

Pojava tiska zasigurno nije stigla preko noći, već se usavršavala kroz niz generacija, kako iz zemalja dalekog istoka, tako i unutar Europe. Ipak, izum tiska pripisuje se Nijemcu, Johannesu Gutenbergu, koji je u 15. stoljeću prvi započeo izdavati tiskovine u Meinzu. I dalje je nepoznato što je zapravo bilo prvo djelo koje je proizašlo iz njegove tiskare, a pretpostavlja se da je u pitanju ili njemačka poema ili gramatika latinskog jezika. Bez obzira na to, danas znamo da je njegovo najpoznatije djelo bila Biblija, zbog čije je iznimne religijske važnosti, tiskanje postalo poželjno mjesto za investicije i razvoj. (Najbar – Agičić, 2015: 33)

Gutenberg je, osim književnih djela, tiskao i kalendare, za koje se smatra da su preteča modernih novina (Najbar – Agičić, 2015: 39). Tisak svoje početke pronalazi u Njemačkoj, stoga nije začuđujuće da je upravo Nijemac, Johann Carolus, bio izdavač prvih novina prema kriterijima pod kakvima ih danas poznajemo. Carolus je do tada već sastavljao rukom pisane vijesti, a zbog brzine i količine koju može izdati, prebacio se na tisak. Novine naziva *Relation aller Fürnemmen und gedenckwürdigen Historien*¹, počinju izlaziti u Francuskoj početkom 17. stoljeća.

¹ U prijevodu *Srodstvo svih prinčeva i nezaboravne povijesti* (Najbar-Agičić, 2015: 38)

2.1.1. Povijest novinarstva u Hrvatskoj

Ipak, pojava tiska u Hrvatskoj znatno je kasnila u usporedbi s ostalim razvijenim europskim zemljama, a razlog tomu, možemo pretpostaviti, bila je stoljetna okupacija njenih teritorija. Državi razorenoj ratom protiv Osmanlija, u cilju je ekonomski oporavak i rast broja stanovništva, stoga nije začuđujuće kako takvo područje nije bilo plodno tlo za razvoj tiska. Početke novinarstva na području Hrvatske pronalazimo u 17. stoljeću, za vrijeme Pavla Rittera Vitezovića, voditelja zagrebačke tiskare, koji je izdavao kalendare, letke i publicističke spise. Prve novine pokrenute su u 18. stoljeću, a nosile su naziv *Ephemerides Zagrabenses*². Novine se sastojale od četiri stranice, a vijesti su pisane latinskim jezikom. Izlazile su svake subote, a njihov je izdavač bio Čeh, Antun Jandera, koji je upravljavao Kaptolskom tiskarom. Zbog već spomenute burne povijesti i poželjnog geografskog položaja, okupacija teritorija ipak nije prestajala, stoga su dostupne novine bile na svim jezicima, osim na hrvatskom. (Najbar-Agičić, 2015: 54).

Ipak, 1805. godina bila je prekretnica u hrvatskoj povijesti. Nakon propasti Mletačke Republike, dolazi i do kraja Dubrovačke Republike, te se hrvatska obala pripaja Habsburškoj Monarhiji, pod vodstvom Napoleona. Godinu dana nakon, 1806., u Zadru, svake subote (a kasnije petka), počinje izlaziti *Il Regio Dalmata – Kraljski Dalmatin*. Bila su to prve dvojezične novine, isključivo propagandističkog značaja, tiskane na talijanskom i hrvatskom jeziku jednom tjedno, od čega je lijeva strana stranice bila posvećena vijestima na talijanskom, a desna njihovom (slabom) hrvatskom prijevodu. Naklada je iznosila 600 primjeraka, a godišnje su koštale 12 mletačkih libara. (Horvat, 2003: 46)

Sastojale su se od osam stranica, čije su tekstove prevodili i uređivali franjevci Paško Jukić i Andrija Kačić, te dominikanac Nikola Dominik Budrović. Budrović je isto tako smatran prvim hrvatskim novinarom, jer je jedini objavljivao svoje članke (Najbar-Agičić, 2015: 58).

Jedno od najznačajnijih imena u hrvatskoj povijesti zasigurno je Ljudevit Gaj, koji svojim buntom prema mađarskoj vlasti u 19. stoljeću predlaže izdavanje novina koje će biti napisane na novom hrvatskom pravopisu (prema Gajevoj „*Kratkoj osnovi hortvatsko-slavenskog pravopisanja*“), a ciljana publika odnositi će se na sve južne Slavene. Prijedlog biva odbijen,

² U prijevodu *Zagrebačke novine* (Najbar-Agičić, 2015: 54)

što će u Hrvatskoj označavati početke hrvatskog narodnog preporoda, čiji je cilj bio ukazati na važnost nacionalnog identiteta i održavanje istog. (Najbar-Agičić, 2015: 60)

Neočekivani otpor hrvatskoj naroda, habsburšku vlast tjera na kompromis, te 6. siječnja 1835. godine izlaze prve *Novine horvatzke i Danicze*. List je izadavan dva puta tjedno, utorkom i subotom, a pisan je starim pravopisom i kajkavštinom. Njegov sadržaj većinom se odnosio na vijesti vezane za unutarnju i vanjsku politiku, i aktualna zbivanja. *Danicza horvatzka, slavonska y dalmatinzka* bila je njihov tjedni dodatak, a njen je zadatak bio donijeti vijesti iz kulture, književnosti, poučke o baštini te zabavne priloge, napisane na svim ilirskim narječjima. Njen moto glasio je "Narod bez narodnosti je tijelo bez kosti" još jednom ističući važnost nacionalnog identiteta, a u njoj je i prvi put objavljena Gajeva "Još Horvatska ni propala". (Horvat, 2003: 91)

Obzirom na to da se tema ovog rada bavi epidemijom velikih boginja 1972. godine, važno je istaknuti, te objasniti povijesni konteskt novinarstva u vrijeme socijalističkog režima 20. stoljeća.

Završetkom Drugog svjetskog rata, titulu najznačajnijeg dnevnog lista u Hrvatskoj uzima *Vjesnik*.

Za razliku od zapadnjačkih režima, medijski sustav unutar komunizma „zasnovan je na jednostranačju, nesmjjenjivom i autoritarnom vodstvu i nesmjjenjivosti jedine stranke – komunističke partije.“ (Najbar-Agičić, 2015: 168) Prema tome, vijesti koje su novine izdavale morale su ići u prilog vodeće Partije, te njena vlast nije smjela biti preispitivana.

Ukupno 136 godina nakon Ilirskog pokreta, u Hrvatskoj se javlja novi val – Hrvatsko proljeće, koje je imalo isti cilj, a to je ojačati nacionalni identitet. Hrvatski intelektualci, čelnici i predstavnici znanstvenih institucija, u Matici hrvatskoj izgllašavaju dokument kojim žele vodećima dati do znanja kako zahtjevaju korištenje hrvatskog jezika u javnoj komunikaciji, za koji se smatralo da je zapostavljen u usporedbi s dominantnim srpskim jezikom. Obzirom na to da su *Vjesnik* bile vodeće novine, zagovarali su iste te interese i izvještavali javnost o tome. Međutim, Josip Broz Tito i Partija, takav su dokument i djelovanja smatrali anti-jugoslavenskim propagandama, i neprijateljskim napadima na Jugoslaviju, koji uznemiruju javnost. Hrvatsko je proljeće ugušeno, a njegovi su začetnici progonjeni.

Takve reakcije državnog vrha protivile su se slobodi govora i tiska, a režim koji je nastupio bio je još oštriji od prethodnog. Upravo je novonastali politički poredak od iznimne važnosti u

vrijeme pojave epidemije i izvještavanja o istoj, jer se mjere donešene od strane vladajućih stavljaju u kontekst straha kojim je bilo prožeto hrvatsko novinarstvo.

Iako je u svijetu predstavljena slika Jugoslavije kao države u kojoj je prisutna sloboda tiska, Stipčević u svojem radu objašnjava i navodi kako je cijelom svijetu bilo jasno da se radi o „propagandnoj izmišljotini“. (Stipčević, 2005: 15)

2.1.2. *Večernji list*

Novinarsko-izdavačko i tiskarsko poduzeće "Vjesnik" bilo je zaduženo za izdavanje, osim istoimenih novina, tako i za izdavanje novina *Sportske novosti* i *Večernji list*. Ipak, kako je istaknuto u prethodnom poglavlju, *Vjesnik* su bile najvažnije dnevne novine tog doba u Hrvatskoj. Vjesnikova je svrha bila postati „list građana Hrvatske“, jer su na regionalnoj razini bile zanemarene. (Novak, 2005: 559) Zbog monopola koji je držao na hrvatskom tržištu, konkurencija je bila neisplativa i nepoželjna.

Prije postojanja *Večernjeg lista* kao samostalnih novina, u Hrvatskoj se tiskao *Večernji Vjesnik* i *Narodni list*, a spajanjem tih dviju novina dolazimo do dnevnih novina koje poznajemo još i pod nadimkom *Večernjak*. Prvi broj izlazi 1. srpnja 1959., a prvi urednik bio je Tomislav Golubović. *Večernjak* je, upravo zbog nadmoći *Vjesnika*, do tada smio izlaziti samo poslijepodne, a njegove su vijesti bile koncentrirane na Zagreb i okolicu. (Novak, 2005: 558)

Međutim, veliki napredak označava 1968. godina, kada izdavačka kuća nabavlja prvi novinski višebojni offset u Jugoslaviji. Naklada raste, a *Večernji list* dobiva prednost spram *Vjesnika*. Ipak, takav pothvat nije prošao bez problema, te se *Večernji list* u novim počecima našao pred brojnim izazovima. Ipak, publika je prepoznala kako se kvaliteta tiska poboljšala, a naklada je samo rasla. S većim brojem čitatelja, širi se područje izvora vijesti, a 1966. *Večernji list* počinje dobivati informacije iz cijeloga svijeta, dostavljene od strane međunarodne agencije UPI-a³. Novine se osuvremenjuju, povećava se broj stranica te članci postaju detaljniji i informativniji. Međutim, za vrijeme i nakon završetka Hrvatskog proljeća, *Vjesnik* staje na stranu građana koje pretstavlja, što tadašnoj vlasti nije išlo u prilog. Iako je bio namijenjen čitateljima iz Hrvatske, njegov su sadržaj dobivali i diplomati te državni vrh. Prema Novaku (2005: 559):

³ United Press International

„Tito je svakoga jutra na svom stolu imao Vjesnik s podcrtanim dijelovima koje je bilo važno pročitati.“

Upravo je iz tog razloga stavljen poseban naglasak na oprez pri tiskanju vijesti, te se izdavačka kuća nalazi pod rekonstrukcijom, što uključuje i adaptaciju *Večernjeg lista* novonastalom režimu. Dotadašnjeg glavnog urednika Davora Šošića, zamjenjuje Milan Bekić čiji je dolazak na mjesto novog glavnog urednika dočekan riječima „Vašoj kući (i društvu) trebat će još dosta vremena da stane na sigurne noge, jer bitku smo dobili, ali ne i rat.“ (Novak, 2005: 850) Time je Bekiću indirektno rečeno kako glavni vrh i dalje drži nadzor nad Vjesnikom, te su spremni privesti kraju bilo kakve buduće pokušaje koji se kose s komunističkim načelima Josipa Broza Tita.

Novi glavni urednik izrađuje plan kako povećati broj naklade, kako zbog izdizanja iz turbulentne političke situacije, tako i zbog dominacije koju je, naspram novina, preuzimala televizija u kućanskim domovima. *Večernji list* tada postaje prvi hrvatski dnevnik, čiji novinari i urednici pokreću suradnju sa grafičkim stručnjacima ne bi li osvježili novine i čitatelju pružili još bolje iskustvo. Na taj se način zadržava raznolikost u izvještavanju i okupira se pažnja čitatelja, a samim time se privlači i šira publika. (Novak, 2005: 844)

Prema podacima AZTN-a⁴ (URL 1.), u 2020. godini, *Večernji list* držao je drugo mjesto po broju naklada, odmah nakon *24sata* i prije *Jutarnjeg lista*, čime vidimo da su i dalje kvantitativno među vodećim novinama.

Danas isto tako, novine također imaju i svoj internetski portal www.vecernji.hr, na kojemu se, osim vijesti iz showbizza, lifestylea, sporta i ostalih rubrika, korisnik također može pretplatiti na premium verziju gdje je istaknuto da se time dobiva pristup sadržaju s potpisom. Prema istraživanju Reuters instituta za proučavanje novinarstva, u 2022. ispitanici su *Večernji list* pozicionirali na 9. mjesto kao izvor informacija putem tiska, radija ili printa, jedno mjesto ispod lokalnih radio postaja, a web portal našao se na 7. mjestu, odmah nakon *tportala*. Prema istom tom istraživanju, tek 44% ispitanika vjeruje u vjerodostojnost vijesti prenesenih od strane *Večernjeg lista*, dok 25% u potpunosti ne vjeruje. Ostatak se izjasnio neutralnima. (Peruško, 2022) Obzirom na cilj i svrhu novinarstva, statistika kako manje od polovice ispitanih vjeruje u istinitost vijesti dostavljenih od strane *Večernjeg lista* je zabrinjavajuća, osobito ako se razmotri njegovo postojanje već desetljećima i seniornost u usporedbi sa ostalim izvorima.

⁴ Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja

3. Velike boginje i epidemija 1972.

Početak ovoga rada odnosio se na definiciju virusa, stoga možemo zaključiti kako su boginje teška zarazna bolest prouzrokovana upravo – virusima. Uzročnici velikih boginja, znanih još i kao *variola vera*, nazivaju se poksvirusima, zbog čega se na engleskom nazivaju smallpox. Poksvirusi najveći su, najpoznatiji i najsmrtonosniji virusi u kralježnjaka. (Cvetnić, 2019: 17) Kao i sa ostalim virusima, bliski kontakt najčešći je način prijenosa bolesti, a zatim se kroz čestice sekreta zaraženih, virus nastanjuje u limfnim čvorovima i dalje širi do ostalih organa. Osim oštećenja unutarnjih organa, naznačnik bolesti na tijelu je i osip sa brojnim plikovima, koji, ukoliko slučaj ne rezultira smrću, oboljelog ostavlja s vidljivim posljedicama za cijeli život.

Podatci dostupni na službenoj stranici Svjetske zdravstvene organizacije, govore kako stopa smrtnosti kod virusa varirole vere iznosi čak 30%, a više od 60% preživjelih ima trajne posljedice (duboki ožiljci, najčešće na području lica) nakon preboljenja. Prema istim statistikama, mortalitet kod virusa COVID-19 iznosi 0.041%, odnosno 3.3 milijuna umrlih na 8 milijardi stanovnika.⁵

Obzirom na veliku stopu smrtnosti, smatra se da je u 20. stoljeću od velikih boginja preminulo između 300 i 500 milijuna ljudi u svijetu. (Cvetnić, 2019: 2)

Počeci pojave virusa varirole pretpostavlja se da datiraju još od predpovijesnih vremena, kada su mumije iz tog vremena bile opisane kao prekrivene lezijama nalik na velike boginje. Čak je i egipatski faraon Ramses V. bio prekriven istim pustulama, a kasnije se otkrilo kako je preminuo od akutne bolesti, vrlo vjerojatno velikih boginja. (Theves *et. al*, 2016, prema Cvetnić, 2019: 4)

Obzirom na njihovu opsežnu povijest, prije pojave djelotvornog cjepiva, ljudi su se na različite načine pokušavali spasiti od, inače neizbježne, smrti. Tako su se sa oboljelih skidale kraste i pretvarale u prah, koji se zatim konzumirao u svrhu imunizacije. Kasnije se takva praksa prestala primjenjivati, međutim na sličan se način pokušalo obustaviti širenje bolesti. Proces koji je postao poznat kao variolizacija ili inokulacija, podrazumijevao je prijenos sekreta iz

⁵ World Health Organization: *Coronavirus disease (COVID-19)* https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1

zaražene osobe u otvorenu ranu na zdravoj osobi, čime bi se izazvali blagi simptomi, a rezultiralo je zaštitom od boginja.

Kako je virus izrazito zarazan, oboljeli su bili ne samo seljaci, već i carevi, kraljevi, plemići i ostali visoki slojevi društva. Upravo se zbog toga variolizacija rapidno proširila i postala glavna tehnika od zaštite protiv bolesti. Ne samo da sa se na taj način smanjila stopa smrtnosti, već su, zbog oslabljenih simptoma, izbjegnute i teže posljedice poput gubitka vida ili ožiljaka.

Međutim, širenje virusa i dalje nije prestajalo, a čak i s variolozacijom, preživjele su okarakterizirani kao *pjegava čudovištia*, zbog unakaženih lica koja su ostajala nakon preboljenja. (Cvetnić, 2019: 10) Prvo uspješno cjepivo pojavilo se krajem 18. stoljeća, a za to je zaslužan Edward Jenner, britanski liječnik, koji je za vrijeme svog života imao priliku biti u doticaju s brojim ljudima, različitog porijekla i klase. Tako je, jednom prilikom, od mljekarica naučio kako se one ne boje velikih boginja, jer su već preboljele kravlje boginje, koje su, iako sličnih simptoma, bile znatno blaže, u tolikoj mjeri da je čak i većina zaražene stoke preživjela zarazu. To je Jennera ponukalo da krene istaživati poveznicu između dva virusa, i kako funkcioniraju u odnosu jedan s drugim.

Njegovi prvi radovi sadržavali su objašnjenja kako su mnogi njegovi pacijenti izbjegli zarazu variolom ukoliko su preboljeli kravlje boginje, te su, štoviše, bili otporni čak i na simptome koje bi inače dobili prilikom variolizacije. Ipak, ti su radovi bili odbačeni od tadašnje znanstvene zajednice. Tek je 1776. godine svoje istraživanje odlučio sprovesti u djelo, te je inokulacijom iz osobe zaražene kravljim boginjama prenio sekret u zdravog dječaka. Osim nekoliko dana povišene tjelesne temperature, dječak se u potpunosti oporavio, te je idućim testom Jenner variolizacijom pokušao prenijeti virus velikih boginja. Nakon što se kod dječaka nisu pojavili nikakvi simptomi, eksperiment je bio završen te je zaključak donešen kako je imunizacija potpuna. Takav prijenos virusa nazvao je *cijepljenje*⁶. Bilo je to prvo stvoreno cjepivo, zbog kojega se ova bolest danas uspješno iskorijenila. Upravo iz tog razloga, obzirom na Jennerovo kreiranje riječi *cijepljenje*, svi se ostali procesi inokulacije od tada također nazivaju cjepivima. (Cvetnić, 2019: 13)

Prvi poznati slučajevi boginja u Hrvatskoj pojavili su u isto vrijeme u kojemu je u Engleskoj Edward Jenner razvijao cjepivo, a nakon što se ono proširilo po svijetu, u Zagrebu je provedeno prvo masovno cijepljenje.

⁶ vakcinacija (eng. vaccination)

„U protokolu Zagrebačke županije iz 1791. godine spominje se da je Skupština donijela zaključak da se na području Jastrebarskog besplatno provede cijepljenje protiv boginja kod stanovništva koje nije preboljelo boginje.“ (Cvetnić, 2019: 15)

Posljednji slučajevi datiraju upravo iz vremena Jugoslavije, kada je hodočasnik s Bliskog istoka na Kosovo donio virus koji je prouzrokovao najveću epidemiju u vremenu nakon Drugog svjetskog rata. Obitelji na Kosovu većinom su bile ruralne, te su mnogobrojni članovi živjeli zajedno u malenim prostorijama, dok su muškarci često putovali kako van Kosova, tako i van Jugoslavije u potrazi za poslom, što je doprinjelo lakšem širenju virusa. (Livinjenko, Arsić, Borjanović, 1972: 7) Obzirom na to da virus boginja već neko vrijeme nije kružio među stanovništvom, sustavno je procijepljenje bilo slabo. Zahvaljujući promptnoj reakciji nadležnih, širenje virusa brzo se zaustavilo, te se unutar manje od dva mjeseca cijepila većina stanovništva.

Okupljen je Štab za borbu protiv karantenskih bolesti, kojeg su sačinjavali liječnici i znanstvenici zaduženi za donošenje važnih odluka na regionalnoj razini. Takve odluke bile su obustave većih skupova, obavezno cijepljenje za sve građane i zabrana kretanja van granica. Bliski su kontakti locirani i stavljeni u obavezne karantene, dok je oboljelima pružena adekvatna medicinska pomoć. Cijepljeni su dobivali tzv. „žuti karton“ kojim su dokazivali uspješnu vakcinaciju i imunizaciju, te su time dobivali i slobodu kretanja. Zanimljivo je istaknuti kako je Ibrahim Hoti, nulti pacijent velikih boginja u Jugoslaviji, prošao bez težih simptoma oboljenja upravo zbog cjepiva koje je primio netom prije putovanja u Meku i Medinu. (Livinjenko, Arsić, Borjanović, 1972: 2)

U periodu epidemije na području Jugoslavije zarazilo se 175 osoba, od čega je 35 (20%) preminulo, a upravo je zbog masovnog cijepljenja, broj procijepljenih po prvi puta u povijesti bio čak pet puta veći od broja zaraženih, što je bila najveća razlika nego li za vrijeme iti jedne prijašnje epidemije boginja. (Cvetnić, 2019: 20-21)

4. Pandemija COVID-19 virusa 2020. godine

Prema podacima prikupljenima za vrijeme posljednjeg popisa stanovništva obavljenom u 2021. godini, u Hrvatskoj stanuje 43,83% populacije starije od 49 godina.⁷ Prema tome, možemo sa sigurnošću reći kako ta ista brojka prikazuje i broj onih koji su preživjeli epidemiju velikih boginja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Isto tako, ti su se pojedinci za vrijeme svojih života suočili sa još jednom zdravstvenom krizom, također uzrokovanom virusom. Riječ je, dakako, o COVID-19, poznatijem i kao koronavirus, prema njegovom uzročniku iz podskupine SARS-CoV-2.

Čovječanstvo se s koronavirusima upoznalo još ranih 2000-ih godina, kada je na području Sjeverne Amerike i jugoistočne Azije zabilježen prvi slučaj zaraze. Međutim, raspon te epidemije nije bio niti približan onome koja je uslijedila potkraj 2019. godine.

U glavnom gradu kineske pokrajine Hubei, Wuhanu, u prosincu 2019. godine dolazi do porasta broja pacijenata sa simptomima influence. Nakon početnih testiranja, utvrđeno je prisustvo novog soja koronavirusa – SARS-CoV-2. Daljnjim su se istraživanjima utvrdile sličnosti između podskupine koronavirusa koje pronalazimo u šišmiša, zbog čega se početak pandemije pripisao kineskim tržnicama na kojima su se posluživali i prodavali upravo ti sisavci. (Fernandez-Montero, *et. al.*, 2020.: 42)

Simptomi ovog virusa uključivali su, između ostalog, i probleme s plućima, a obzirom na to da utvrdilo kako se zaraza prenosi pomoću zraka, bolest se rapidnom brzinom proširila na ostatak svijeta.

Italija je bila među prvim zemljama europskog kontinenta pogođena ovim virusom, a 25. veljače 2020. godine u Hrvatskoj je detektiran prvi slučaj zaraze.⁸ Bila je riječ o mladiću koji je doputovao iz talijanske pokrajine Lombardije, te je unutar prvih pet dana razvio simptome i bio hospitaliziran.

Osim upale pluća, koja je bila naznaka težeg oblika zaraze, ostali su simptomi bili nalik onima gripe ili prehlade, a uključivali su curenje nosa, kašalj, kihanje, povišenu tjelesnu temperaturu, bolove u kostima i mišićima te iznemoglost. Međutim, kako je prethodno spomenuto,

⁷ Državni zavod za statistiku: *Objavljeni konačni rezultati popisa 2021.* <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>

⁸ Hrvatski zavod za javno zdravstvo: *COVID-19 – priopćenje prvog slučaja* <https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/covid-19-priopcenje-prvog-slucaja/>

pandemija je dovela do mijenjanja cjelokupne društvene strukture, što je, naposljetku, ostavilo duboke posljedice po pitanju mentalnog zdravlja. (Suryasa, Rodriguez-Gamez, Koldoris, 2021: 7)

Kako je već navedeno, početak zaraze koronavirusom manifestira se na sličan način kao gripa ili prehlada, koja se nakon početnog perioda inkubacije u trajanju od približno pet dana, zadržava u tijelu zaraženog u prosjeku četrnaest dana. (Rothan, Byrareddy, 2020: 2) Moglo bi se reći kako je COVID-19 "tihi ubojica" u usporedbi s variola verom, upravo zbog blažih simptoma koje bismo lako mogli pripisati bezopasnijim stanjima.

S druge strane, velike boginje inkubiraju se u organizmu oko jedanaest dana, nakon čega se razvijaju teži simptomi koji mogu rezultirati, s vrlo izglednom, smrću. Prijenos zaraze također se smatra da iznosi četrnaest dana. (Livinjenko, Arsić, Borjanović, 1972: 2) Vidimo kako je, prije pojave prvih simptoma, kod velikih boginja puno veći raspon dana u kojemu se bolest može proširiti na druge, a obzirom na fatalnost i posljedice iste, potrebno je jasno i pravovremeno upozoriti cjelokupno stanovništvo na opasnost od zaraze i prenijeti upute o širenju opreza.

Ožujak 2020. bio je mjesec u kojemu je Svjetska zdravstvena organizacija objavila početak globalne pandemije, a uslijedile su drastične promjene na svim razinama. Ovaj rad se, između ostalog, bavi i proučavanjem razlike u prenošenju jasnih direktiva ili preporuka putem novina, o čemu će biti riječi kasnije.

Obzirom na činjenicu da se virus brzo i lako širio, najčešće zrakom, za početak se sužavaju i otkazuju sva veća okupljanja. Propisana je karantena od 14 dana svim zaraženima i njihovim bliskim kontaktima, a teži su slučajevi hospitalizirani te im je pružena adekvatna lječnička pomoć poput spajanja na kisik ili respirator. Urgiralo se na stanovništvo da obustavi druženja i drži socijalnu distancu od minimalno dva metra, te da se redovito peru ruke i održava prostor čistim i prozračnim. Preporuke su uključivale i nošenje zaštitnih maski, a ponekad i rukavica, a rizičnim se skupinama savjetovalo izbjegavanje bilo kakvog kontakta i manji broj izlazaka van vlastitih domova.

Iako svaka hrvatska županija ima vlastiti Stožer za civilnu zaštitu, za vrijeme pandemije Vlada je okupila i jedan Stožer na nacionalnoj razini, koji je donosio sve bitne odluke vezane za suzbijanje širenja pandemije. Nacionalni krizni stožer sastojao se od političara, znanstvenika i zdravstvenih djelatnika, koji su zajedničkim snagama i vođeni primjerima ostalih zemalja obaviještavali hrvatske građane kako postupati u borbi protiv koronavirusa

Istaknuti pojedinci Stožera bili su: Davor Božinović, načelnik Stožera, ujedno i ministar unutarnjih poslova; Vili Beroš, specijalist neurokirurg, te ministar zdravstva; Alemka Markotić, liječnica i znanstvenica, ravnateljica Klinike za infektivne bolesti "dr. Fran Mihaljević"; i Krunoslav Capak, specijalist epidemiologije i subspecijalist zdravstvene ekologije, ravnatelj Zavoda za javno zdravstvo.

Jedno od prvih posljedica koronavirusa bilo je panično kupovanje, fenomen koji je označavao kupovanje zaliha esencijalnih potrepština. (Arafat, et.al., 2020: 100-101) Takvi postupci, najčešće uzrokovani strahom od nepoznatog, dovode do nestanka pojedinih proizvoda, što za sobom povlači ekonomsku krizu i porast cijena, za kojim slijedi dodatna panika i anksioznost, kako od strane onih koji sebe nisu uspjeli opskrbiti, tako i onih koji su od početka strahovali.

Osim nedostatka proizvoda koju osjećaju pojedini slojevi društva, razlika je vidljiva i na egzistencijalnoj razini. U trenutcima kada je pandemija na vrhuncu, zdravstveni je sustav nedvojbeno preopterećen, te je potrebno donijeti odluku o tome kome će biti pružena liječnička pomoć i u kojoj mjeri, a kasnije će to biti vidljivo i u distribuciji cjepiva. Isto tako, pojedinci bez zdravstvenog osiguranja nedvojbeno će ostati uskraćeni, dok će oni podložniji zarazi biti u većem stresu i strahu, od čega oba slučaja mogu dovesti do drastičnog pada kako imuniteta, tako i stanja mentalnog zdravlja. (Khuo, Lantos, 2020: 1-2) Do ekonomskog kraha također su dovele i donešene mjere, jer su brojni pojedinci izgubili posao zbog zatvaranja i karantena, na neodređeno vrijeme.

Iako je pandemija bila uzrokovana već poznatim virusom, za njegovu varijantu nije postojalo kvalitetno cjepivo, zbog čega je pokrenuto ubrzano kreiranje istog, te je započela utrka u farmaceutskoj industriji vezana uz to tko će ga prvi dostaviti. Četiri su se kompanije istaknule u tom području: Pfizer Bio-N-Tech, Janssen, Astra Zeneca i Moderna. Njihovim se cjepivima započinjala globalna vakcinacija prema dobnim i rizičnim skupinama, a razlika među rasama i klasama na globalnoj razini bila je jasno vidljiva.

Uz gore navedene, Kina i Rusija također su krenule u razvijanje vlastitih cjepiva, koji bi konkurirali onima koji su dostavljeni Zapadu, ponajprije SAD-u, Ujedinjenom Kraljevstvu i zemljama Europske Unije. Afrika, Južna Amerika i ruralni dijelovi Azije ostali su zakinuti, te umjesto pristupa imunizaciji dobivaju pristup globalnoj nejednakosti. (Sparke, Levy, 2022: 87)

Sistematski rasizam na koje je novonastalo cjepivo ukazalo, osvijetlio je problem povjerenja koje stanovništvo ima na odluke svojih Vlada. U svojem radu Troiano i Nardi (2020) govore i o neodlučnosti i nepovjerenju za vrijeme COVID-19. Prema njihovom istraživanju nezaposleni

i oni nižnih primanja, u globalu su više oklijevali kada je u pitanju cijepljenje, a takva je odluka često donešena iz krivog vjerovanja da „...cjepiva štite od bolesti, posebice dječjih bolesti, nego od zaraze.“ (Troiano, Nardi, 2020: 250) Možemo pretpostaviti da se takvi pojedinci smatraju zanemarenima od državnog vrha, stoga im je teško vjerovati kako u zaustavljanju zaraze imaju njihove interese na umu.

Osim upoznatosti sa poksvirusima i postojanja cjepiva, mjere koje su stupile na snagu zasigurno su bile rigorozne upravo zbog činjenice kako je postojala mogućnosti teške zaraze bez vidljivih simptoma. Obzirom da cijepljenje prije epidemije nije bilo obavezno, a tadašnje medicinsko osoblje nije imalo direktnog doticaja s bolesti prije 1972. godine, implementacija mjera započeta je s odgodom.

Nacionalni krizni Stožer sinoniman je Štabu za borbu protiv karantenskih bolesti, a njihove su odluke bile one uz pomoć kojih se širenje bolesti trebalo usporiti, te se na taj način olakšati zdravstveni sustav.

Upravo zbog toga ne začuđuje činjenica kako su brojne mjere bile identične prijašnjima. Zabranili su se i ukinuli javni događaji i veća okupljanja. Zatvorila su se kina, kavane i kafići gdje je postojao veći rizik od zaraze. Bliski su se kontakti stavljali u karantene, dok su oboljeli prevezeni u bolnicu ili stavljeni u samoizolacije. Propusnice u 2020. godini predstavljale su ono što je u 1972. predstavljao žuti karton. Ostale su se mjere adaptirale danom vremenu, te su preporuke u Hrvatskoj bile nalik onima u zemljama sa sličnim ili većim brojem zaraženih, a ponekad su bile i znatno blaže ili donešene kasnije. Situacija je bila nepoznata i opasna, međutim, moglo bi se reći kako je situacija u regiji bila ležernija nego u pojedinim drugim zemljama svijeta, upravo iz iskustva prethodne epidemije kojoj su svjedočili i koju su preživjele osobe oko nas.

Iako je pandemija službeno bila u trajanju početkom 2023. godine, život se, osim pojedinih promjena, vratio na postojanje kakav je bio i prije nje.

5. Istraživanje o izvještavanju *Večernjeg lista* za vrijeme zdravstvenih kriza velikih boginja i COVID-19

Tema ovog rada bavi se istraživanjem razlika u izvještavanju o dvije zdravstvene krize. Korištenjem analize sadržaja kao metode istraživanja, utvrditi će se razlike u izvještavanju, i njihov doprinos cjelokupnom prikazivanju vijesti.

Analiza sadržaja kao metoda, popularna je među društvenim znanostima zbog količine informacija koju putem nje dobivamo u kratkom vremenskom roku, s minimalnim troškovima. Jedan od začetnika analize sadržaja bio je američki komunikacijski stručnjak Harold Dwight Lasswell. Iako je metoda postojala mnogo prije njegovog korištenja, Lasswell je odredio temeljna pitanja i korake prema kojoj ona treba biti provođena. Za početak je potrebno postaviti jasne ciljeve i pitanja koja je potrebno istražiti, a zatim, pomoću analitičke matrice, postavljaju se pitanja – tko kaže, kome se govori, što se govori, na koji način i kakav je utjecaj izgovorenog? (Verčić, *et.al.*, 2010: 92)

5.1.1. Istraživačka pitanja

Ovaj rad kreće od pretpostavke kako je *Večernji list* o epidemiji velikih boginja s vremenom izvještavao informativno i sažeto, prenoseći direktne upute (koje su potencijalno pomogle suzbijanju epidemije u relativnom kratkom roku), dok su iste novine o pandemiji COVID-19 s vremenom izvještavale više kroz nagađanja nego li činjenično, uz dozu panike koja se prenosi čitatelju teksta.

Dva su glavna razloga za postavljanje istraživačkih pitanja, te su pokazatelji istih, a to su: učinkovitost i empirijsko utemeljenje. (Krippendorff, 2019: 39)

Glavno istraživačko pitanje ovog rada slovi:

1. Postoji li razlika u načinu izvještavanja između ove dvije zdravstvene krize?

Ostala istraživačka za cilj imaju dodatno istražiti i precizirati odgovore na glavno istraživačko pitanje, a glase:

2. Prevladavaju li informativni ili senzacionalistički naslovi i tekstovi?
3. Jesu li vijesti na naslovnoj stranici vezane isključivo uz pandemiju/epidemiju?
4. Postoji li razlika u vjerodostojnosti teksta s obzirom na učestalost anonimnih ili imenovanih izvora?

5.1.2. Metoda istraživanja

Iako primarno objektivna metoda, Lasswell je primjetio kako je za provedbu dobre analize sadržaja potrebno obratiti pažnju i na latentan sadržaj, odnosno staviti problem u društveni, psihološki, ekonomski i kulturalni kontekst. Upravo zbog toga, Moris Janowitz (1968: 648), u svojem radu *Doprinos Harrolda Lasswella analizi sadržaja*⁹ ističe probleme kontekstualizacije unutar analize sadržaja, na primjeru masovnih medija. On kaže kako takva analiza sadržaja:

„... ovisi o jednostavnom paradoksu. U bilo kojem trenutku u vremenu sadržaj masovnih medija je pokazatelj dva vrlo različita, pa čak i suprotna fenomena. Sadržaj masovnih medija je odraz društvene organizacije i sustava vrijednosti društva, ili interesne grupe koja je uključena. Simultano, sadržaji masovnih medija su svrhoviti elementi društvene promjene, agenti za promjenu ciljeva i vrijednosti grupe. Ista formulacija stoji točna i ako se raspravlja o međuodnosu komunikacije i ljudske osobnosti.“ (Janowitz, 1968: 648)

Slične zaključke donose Črpić i Mataušić (1998), koji su proveli prvo istraživanje o povjerenju u medije unutar novonastale Republike Hrvatske. Prema njima, publika masovnih medija odnosi se na skupine ili pojedince koji:

„ ... poruku primaju svjesno ili slučajno, pod različitim uvjetima glede prostora, prijema, motivacije, izbora i stanja, to je publika koja se nalazi na različitim mjestima, a kod nekih medija (novine, video) i u različitim vremenima čitaju novine, slušaju radio ili gledaju televiziju.“ (Črpić, Mataušić, 1998: 674)

Sukladno tome, da se zaključiti i kako osoba koja danas čita novine iz vremena Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) neće na isti način primiti i dešifrirati primljenu

⁹ Morris Janowitz: Harrold Lasswell's Contribution to Content Analysis

poruku, jer je stavlja u kontekst u kojem je nastala, te zaključak može donijeti na temelju posljedica i riješenja što su uslijedili.

U slučaju analize sadržaja tekstova vezanih za COVID-19 i velike boginje, u obzir treba uzeti i subjektivnost autora, bez obzira na to što je novinarstvo prvenstveno objektivno istraživanje. Situacije poput zdravstvenih kriza znatno izmjenjuju našu svakodnevicu, stoga je za očekivati kako je prirodno i ljudski imati reakciju na zastrašujuće posljedice koje za sobom donosi promjena na regionalnoj ili globalnoj razini. Ipak, ukoliko su javno priložene sve jedinice korištene za kodiranje i analizu teksta, rezultati mogu (i moraju) biti replicirani od strane bilo koje druge osobe koja provede istu analizu, prema istim kriterijima.

Međutim, u svojoj knjizi *Skaliranje analize sadržaja* Trilling i Jonkman argumentiraju kako je, za potrebe analize sadržaja, osim dostupnosti i klasifikacije materijala, važno u obzir uzeti i adaptabilnost. (2018: 184) To znači da bi novi istraživač, ukoliko provodi identičnu analizu, mogao prilagoditi (ili preformulirati) pitanja ne bi li dobio proširene ili detaljnije odgovore. Naravno, rezultati se ultimativno moraju podudarati, međutim, cilj im je da budu deskriptivniji.

Razlog zbog kojeg je analiza sadržaja uzeta za potrebe ovog rada je kako bi se obuhvatio što veći vremenski period, a prema istim kriterijima istražila razlika u izvještavanju iste novine u dva potpuno različita politička sustava. Iako u Jugoslaviji nikada službeno nije postojala cenzura tiska, da se naslutiti da, obzirom na komunistički režim koji je tada bio na snazi, nije bilo niti potpune slobode, o čemu je prethodno bilo govora. Iz istog razloga mora biti naglašena važnost strukture vlasništva, koja za sobom donosi svojevrsnu pristranost načinu izvještavanja o određenim temama.

Isto tako „problem vjerodostojnosti osobito se ističe u kriznom događaju koji je ionako sam po sebi prezasićen nepoznanicama, neizvjesnošću i brojnim nedoumicama u širem javnom prostoru u vezi s novonastalom situacijom.“ (Perinić, et al., 2010: 131.)

Novine (kao i ostali mediji) za cilj imaju informirati javnost, te je vjerodostojnost jedan od glavnih kriterija kvalitetne novine. Gavranović (2009: 127) smatra da su „temeljni kameni vjerodostojnosti: transparentnost, istinitost i autentičnost.“

5.1.3. Uzorak

Za potrebe ovog rada uzet je vremenski period između 15. ožujka 1972. i 15. svibnja 1972., te između 25. veljače 2020. i 25. travnja 2020., odnosno istraživanje je obuhvatilo novine u vremenu od puna dva mjeseca. Razlog tomu je što su se prvi slučajevi velikih boginja pojavili 14. ožujka 1972. (Bašić, et al., 2021: 61), a COVID-19 virusa 20. veljače 2020. Variola vera je u potpunosti iskorijenjena u manje od dva mjeseca. S druge strane, kraj pandemije koronavirusa proglašen je 2023., čak tri godine nakon njezinog početka na našim prostorima. Vremenski uzorak unutar analize sadržaja uzima se zbog nemogućnosti obuhvaćanja cjelokupne teme koja je istraživana, a određuje se odlukom istraživača i svrhom analize. (Verčić, et al., 2010: 93) Isto tako, odabran je *Večernji list* kao jedine nacionalne novine koje su nepromijenjene postojale u vrijeme obje situacije.

Praćenjem sadržaja iste tematike, pokušava se stvoriti veza i prikazati odnos između naizgled sličnih situacija, te odgovoriti na pitanja što ih zapravo razlikuje.

Analiza je obuhvatila 139 članaka iz 1972., i 358 članaka iz 2020. godine. Za vrijeme epidemije u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji objavljeno je 55 brojeva *Večernjeg lista* unutar 62 dana, dok je unutar 61 dana od početka pandemije u Republici Hrvatskoj objavljeno 59 brojeva istih novina. U obzir su uzimani isključivo članci direktno vezani za viruse koji su prouzrokovali pandemiju i epidemiju. Isto tako, pažnja je posvećena ponajviše vijestima usko vezanima uz Socijalističku Republiku Hrvatsku, međutim, vijesti u Jugoslaviji najčešće su se referirale na sve države članice odjednom. Obzirom na to da je svijet „stao“ za vrijeme pandemije koronavirusa, za očekivati je kako će velika većina vijesti unutar novina na jedan ili drugi način biti povezana s pojavom virusa i njegovom zarazom, međutim, u ovom slučaju teme tih članaka nisu obrađivane. Na primjer, neke od takvih vijesti uključivale su utjecaj epidemije i pandemije na turističku sezonu, na gospodarski pad i porast, preuranjeni kraj sportskih sezona, virtualno prikazivanje kulturnih događaja i slično. Kroz analitičku matricu provedeni su izvještaji, reportaže, intervjui i analize koji su javnost direktno obavještavali o broju zaraženih, simptomima, punktovima za cijepljenje i testiranje, mjerama donesenima od strane Štaba i Stožera, te preporukama znanstvenika i zdravstvenih djelatnika.

Važno je istaknuti kako je *Večernji list*, dana 20. ožujka 2020. godine, na 4 stranice objavio članak pod naslovom „*Bilo je slično kao danas*“ u kojem se referirao na epidemiju velikih boginja u SFRJ, a govori o trajanju oboljenja i slijedu događaja, koje je već tada nalikovalo na situacije koje su se događale za vrijeme pandemije.

Analitička matrica podijeljena je u 17 klasifikacijskih kategorija, a oni se, između ostalog, odnose na: naslov članka, autorstvo, grafičku opremu, veličinu članka i vrsta teksta. Također su, prema Perinić et al., uzete i adaptirane pomoćne varijable za prikazivanje (ne)vjerodostojnosti (prilog tablica 1.).

Što se tiče naslova i samog teksta, u naslovu je pažnja bila usmjerena na korišteni diskurs, odnosno, na činjenicu pojavljuju li se u naslovu riječi pozitivne konotacije (dobro, hrabro, sigurno), negativne konotacije (panika, strah, nepoznato), i jedno i drugo, ili nijedno, te koliko naslov odgovara napisanom tekstu. Isto tako, (subjektivno) je određen ton teksta kao – neutralan/teško odrediv, ohrabrujuć ili paničan. Važno je istaknuti kako je također analizirano i jesu li tekstovi najavljeni na naslovnici, kao i sadrži li naslovnica vijesti iz drugih sfera života, koje nisu vezane za epidemiju i pandemiju. Pomoću tih podataka potrebno je odrediti jesu li uistinu prevladavali informativni ili senzacionalistički tekstovi.

Nadalje, gledala se direktnost u iskazivanju naredbi i preporuka za cijelo stanovništvo, kao i isticanje vlastitog utjecaja kako na sebe, tako i na druge. Unutar matrice nalazilo se i pitanje je li unutar teksta postojala poveznica s drugim zemljama. U ovu kategoriju spadale se vijesti koje su isključivo uspoređivale Hrvatsku sa nekom drugom zemljom, odnosno uspoređivanje SFRJ sa drugim državama svijeta, ili međusobnim usporedbama između republika unutar nje. Ukoliko je članak napisan isključivo o drugoj državi, bez usporedbe, odgovor na pitanje bio je kako nema usporedbe. Uzeto je u obzir i je li se pisalo o oboljelima, zaraženima, pacijentima ili o tome nije bilo riječi, stoga nije istaknuto.

6. Medijsko izvještavanje o koronavirusu i svinjskoj gripi

Naravno, niti epidemija velikih boginja, niti pandemija koronavirusa nisu prve, a ni posljednje zdravstvene krize s kojima se čovječanstvo susreće. Godine 2009. proširio se zarazni virus poznat i kao svinjska gripa (H1N1), a javno se zdravstvo uz slične mjere i preporuke pokušalo pripremiti na opterećenje sustava. Isto kao i danas, informacije su se najčešće dobivale putem medija, a u istraživanju iz 2010. godine koje su proveli Perinić i suradnici, pred test se stavlja vjerodostojnost tiskanih medija. Istraživanje je pokazalo kako su naslovi bili senzacionalistički napisani, međutim isto tako je zaključeno kako su tekstovi isticali na opasnost od virusa te su se pozivali na službene izvore, čime je smanjena mogućnost manipulacije tekстом te je prenesen čvrst stav o novonastaloj situaciji (Perinić, et.al., 2010: 139).

Slično su istraživanje 2014. proveli Klemm, Das i Hartmann koji su ispitivali dramaturgiju vijesti za vrijeme pandemija H1N1 virusa. Pomoću analize sadržaja, u obzir su uzete znanstvene teorije o pojašnjavanju rizika i zaraze, jasna komunikacija zdravstvenog sustava putem medija, i medijski senzacionalizam. Kroz analitičku su matricu provučene novine, televizijske vijesti, društvene mreže te ostale internetske stranice i blogovi. Zaključeno je kako su mediji (moguće nenamjerno) dramaturgizirali vijesti koje su se odnosile na tadašnju zdravstvenu krizu, dok su istovremeno pokušavali naglasiti važnost opreza s pokušajem smirivanja stanovništva. Naposljetku je istaknuto kako je moguće da to istraživanje (kao i ostala takvog tipa) u obzir uzima utopijski pogled na novinarstvo, te da je dramaturgija neizbježna, iako se autor nje same treba kloniti. (Klemm, Das, Hartman: 2014: 1-20)

S druge strane, iako je COVID-19 relativno novi soj SARS virusa, istraživanja o ulogama masovnih medija su brojna. Osim pandemije, pojam infodemija pronalazi svoje mjesto u javnom diskursu, a označava prezasićenost informacijama (Bulatović, 2021), gdje je od značajne važnosti medijska pismenost, odnosno mogućnosti preispitivanja i kritičkog analiziranja predstavljenih informacija. Istraživanje iz 2021. obuhvatilo je medijsko pokrivanje koronavirusa u Kanadi, Ujedinjenom Kraljevstvu i Sjedinjenim Američkim Državama. Za razliku od izvještavanja o svinjskoj gripi, za vrijeme koronavirusa primjećeno je kako nedostaje znanstvenih izvora, te da se pojavljuje senzacionalizam, najčešće u kontekstu politike i donešenih mjera, nego li vezano uz sam virus i zarazu (Mach, et.al., 2021: 9).

Možemo primjetiti kako se, prema tome, objektivno novinarstvo kreće silaznom putanjom, uzevši u obzir činjenicu da se unutar deset godina smanjila količina informativnog izvještavanja unutar teksta i pozivanja na službene izvore, te je bitka u medijima bila vezana uz državni vrh. U vremenima zdravstvenih kriza, najveći naglasak potrebno je staviti na znanost i javno zdravstvo, međutim, takva praksa nije uvijek upotrebljena. Ipak, krivicu za nedostatak vjerodostojnosti nije uvijek potrebno pripisati medijima, o čemu govori i Laurie Garrett koji se u svom tekstu *Razumijevanje medijskog odgovora na epidemije* (2001) obraća ponajviše zdravstvenim djelatnicima s kojima se novinari susreću na terenu, i navodi kako je javno zdravstvo:

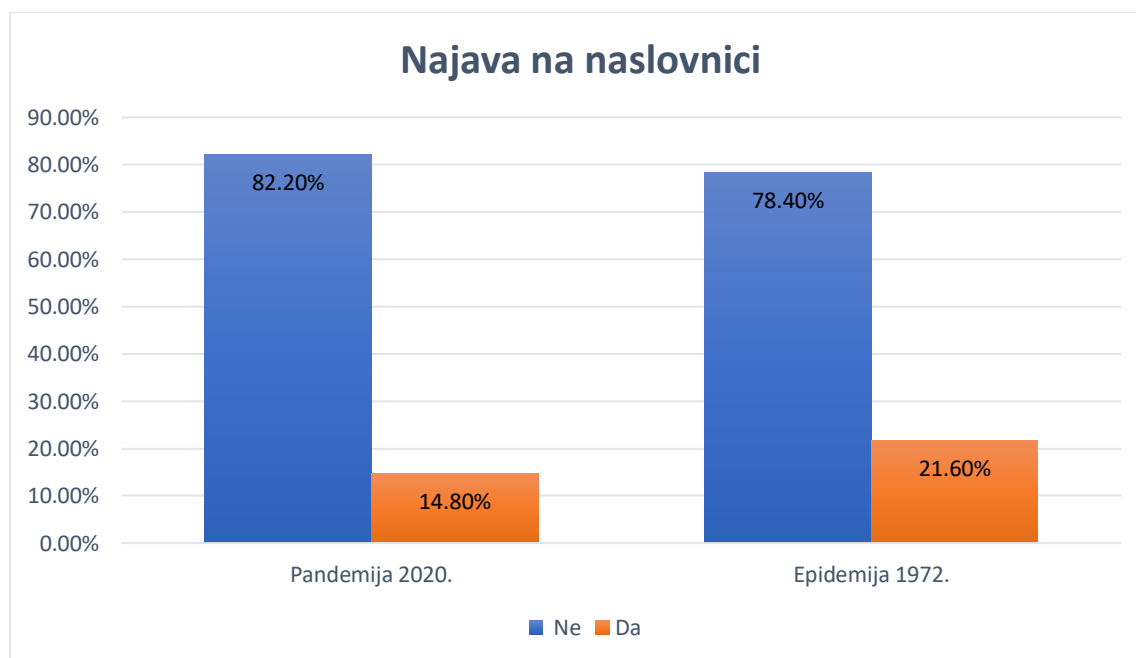
„... povjerenje. To je sve što ono jest: povjerenje između Vlade i ljudi kojima ona služi. Mediji mogu biti most koji održava to povjerenje, ili ne moraju biti. To ovisi o Vama.“

Upravo je povjerenje bilo smjernica ovoga rada, te će se daljnom analizom dobivenih podataka koncentrirati na njegovu važnost i doprinose koje imaju mediji u današnjem svijetu.

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Ovim istraživanjem obuhvaćena su prva dva mjeseca izvještavanja dnevnih novina *Večernji list* o epidemiji velikih boginja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji te pandemiji koronavirusa u Republici Hrvatskoj. U tom razdoblju objavljeno je 55 naslovnica za vrijeme SFRJ, i 59 naslovnica za vrijeme COVID-19, a rad uključuje analizu 139 članka iz 1972., i 358 članaka iz 2020. godine. Rasprava o rezultatima sadržaj je idućeg poglavlja.

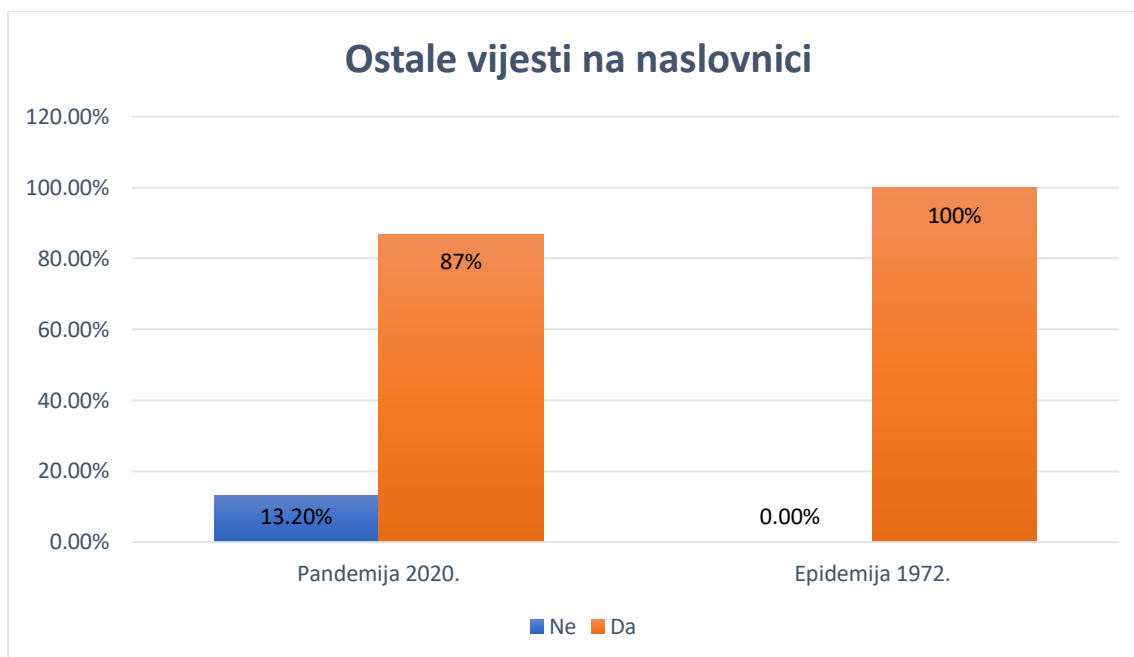
Na početku je ispitana najava teksta na naslovnoj stranici.

Graf 1.

Kao što je vidljivo prema podacima prikazanim u grafu 1., većina obrađenih tekstova nije najavljena na naslovnoj stranici. To znači da čak 85,2% tekstova vezanih za virus COVID-19 i 78,4% tekstova vezanih za velike boginje nije našlo svoje mjesto na naslovnici. Drugačije rečeno, to bi značilo da se oko 305 članaka za vrijeme koronavirusa nalazi u novinama, ali ne i na naslovnici, odnosno 109 članaka u slučaju epidemije.

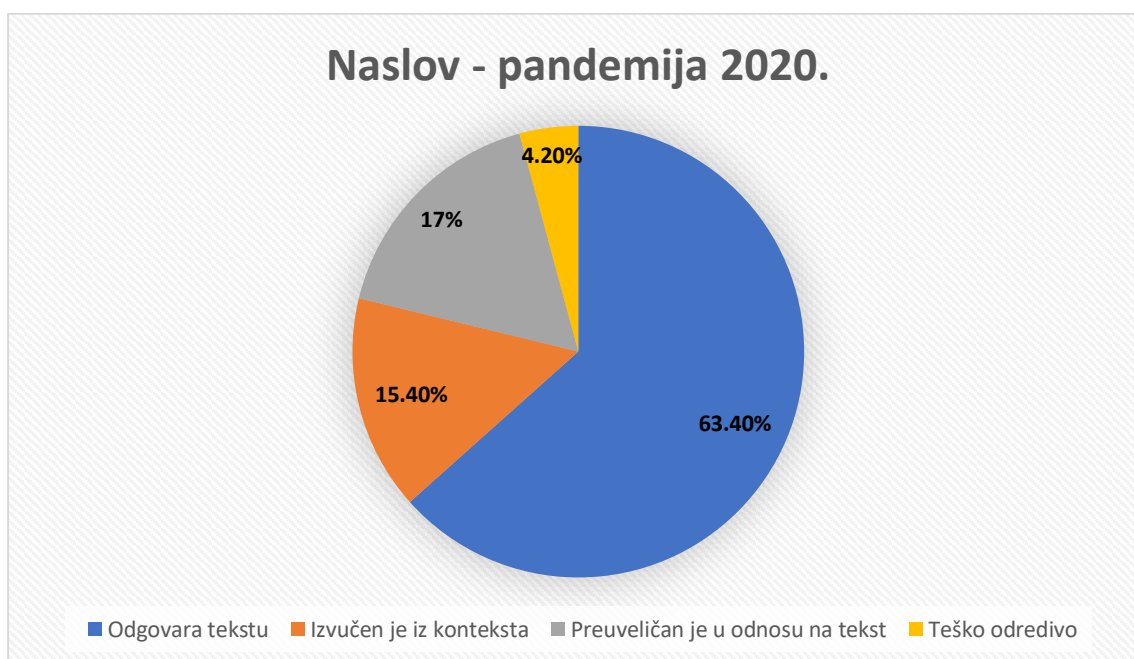
Nadalje, koncentriramo li se na samu naslovnu stranicu, postavlja se pitanje – ima li drugih vijesti na naslovnici, koje nisu povezane sa aktivnim virusima tog vremena?

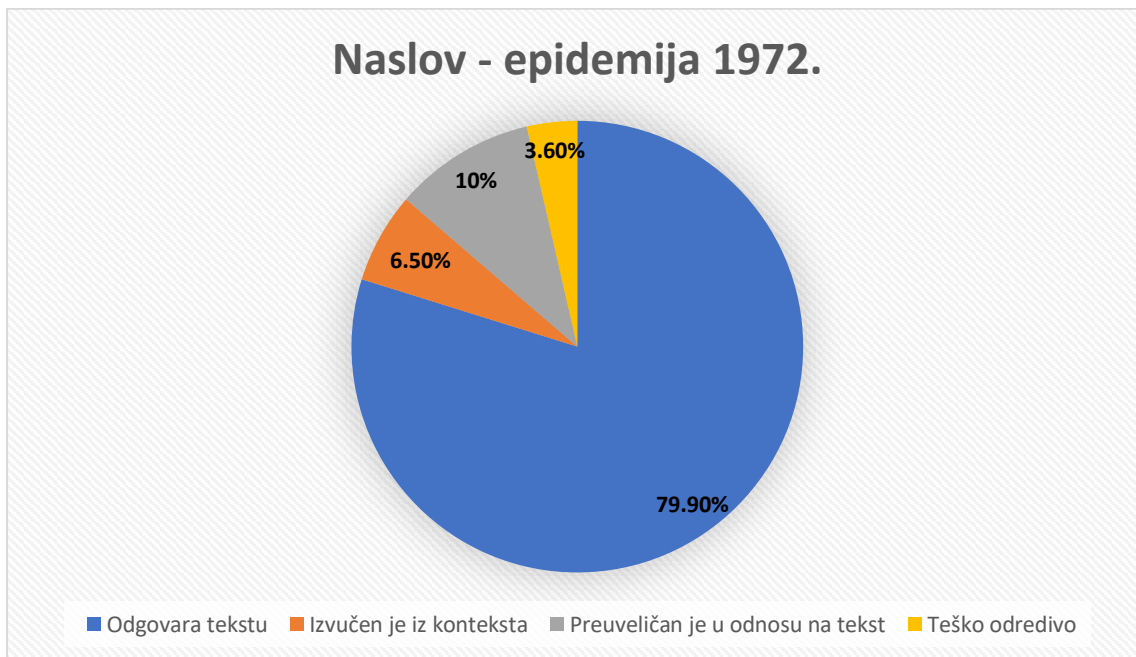
Graf 2.

Opis grafa 2. prikazuje nam podatke kako su 1972. sve naslovne stranice objavljene u periodu između 15. ožujka i 15. svibnja uključivale vijesti i iz drugih sfera života, bila to vanjska ili unutarnja politika, gospodarstvo i financije, kultura, katastrofe i nesreće i slično. S druge strane, 2020. 13,2% naslovnica sadrži isključivo vijesti vezane za koronavirus, što bi, od 59 analiziranih naslovnica značilo da čak 7 ne sadrži niti jednu drugu temu.

Treće pitanje koje se analiziralo bilo je – odgovaraju li naslovi napisanom tekstu?

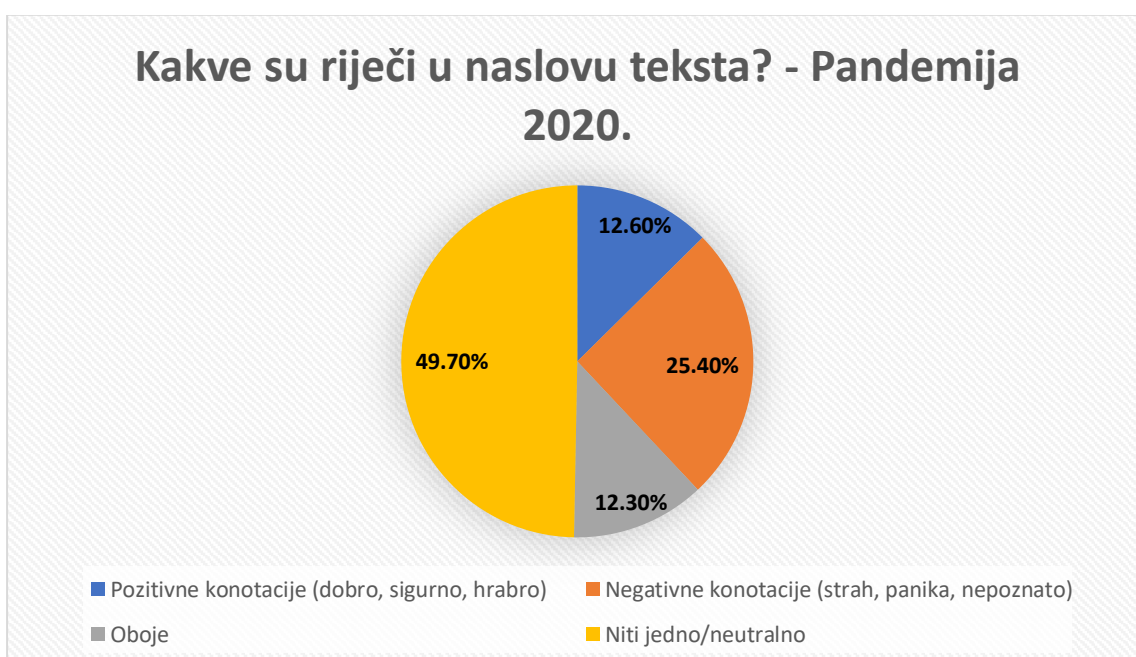
Graf 3.

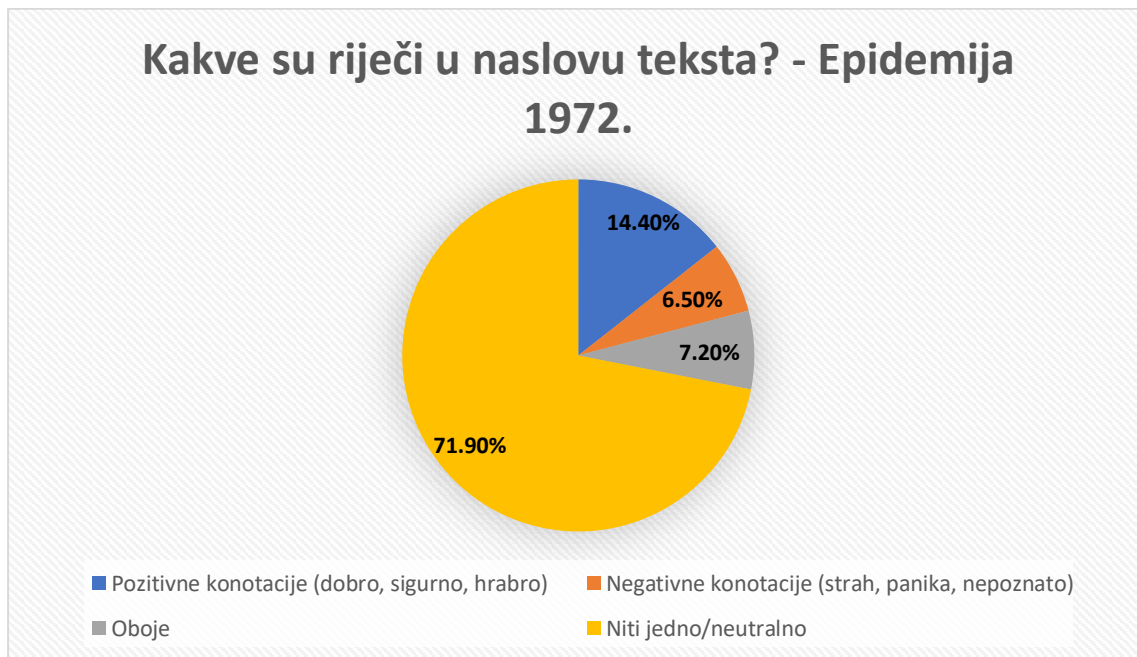
Graf 4.

Izveštavanje o obje zdravstvene krize u većini slučajeva rezultiralo je time da je naslov odgovarao napisanome tekstu, no za vrijeme pandemije iz 2020. je ipak bio nešto veći broj naslova preuveličanih u odnosu na tekst ili izvučenih iz konteksta, u usporedbi sa naslovima članaka vezanih za epidemiju.

Također se istraživalo koje su riječi korištene u naslovu teksta, te jesu li bile pozitivne ili negativne konotacija, ili je naslov bio neutralan.

Graf 5.

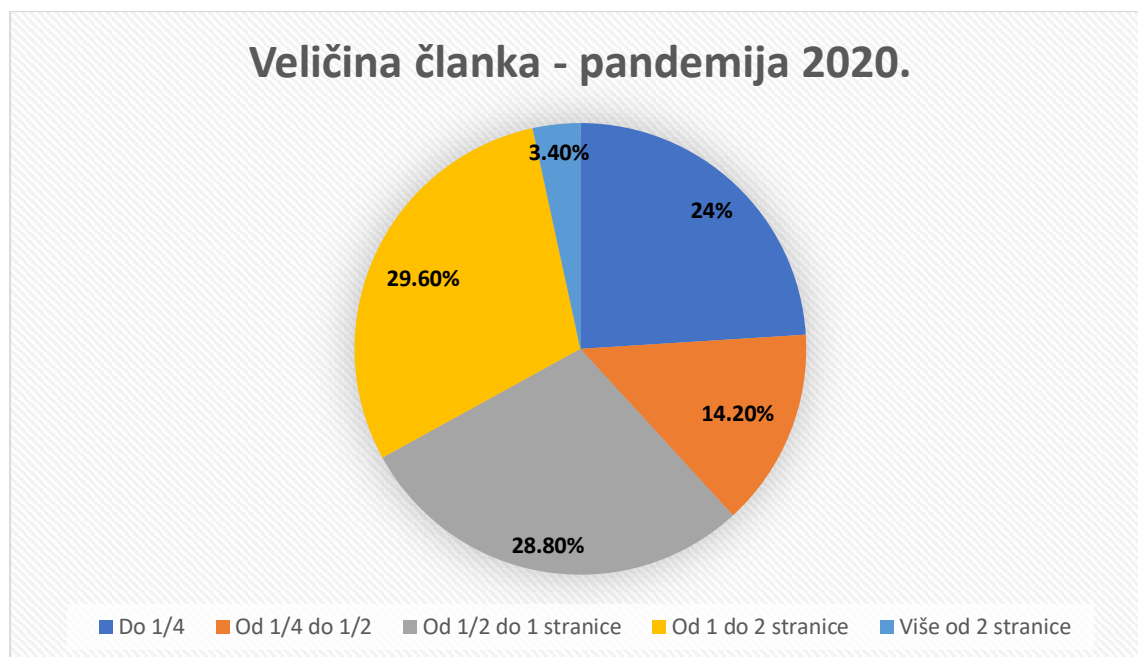

Graf 6.

Graf 5. i graf 6. ukazuju nam na činjenicu da većinom prevladavaju neutralni naslovi, koji ne koriste niti riječi pozitivne, niti negativne konotacije. Ukoliko zbrojimo podatke naslova, iz vremena pandemije, koje sadržavaju pozitivne riječi, sa onima koje sadržavaju oboje, i dalje dobivamo brojku manju nego onih naslova u kojima prevladava isključivo negativna konotacija. S druge strane, veći je broj pozitivnih riječi za vrijeme epidemije, u usporedbi sa zbrojem naslova negativne i pozitivno-negativne konotacije.

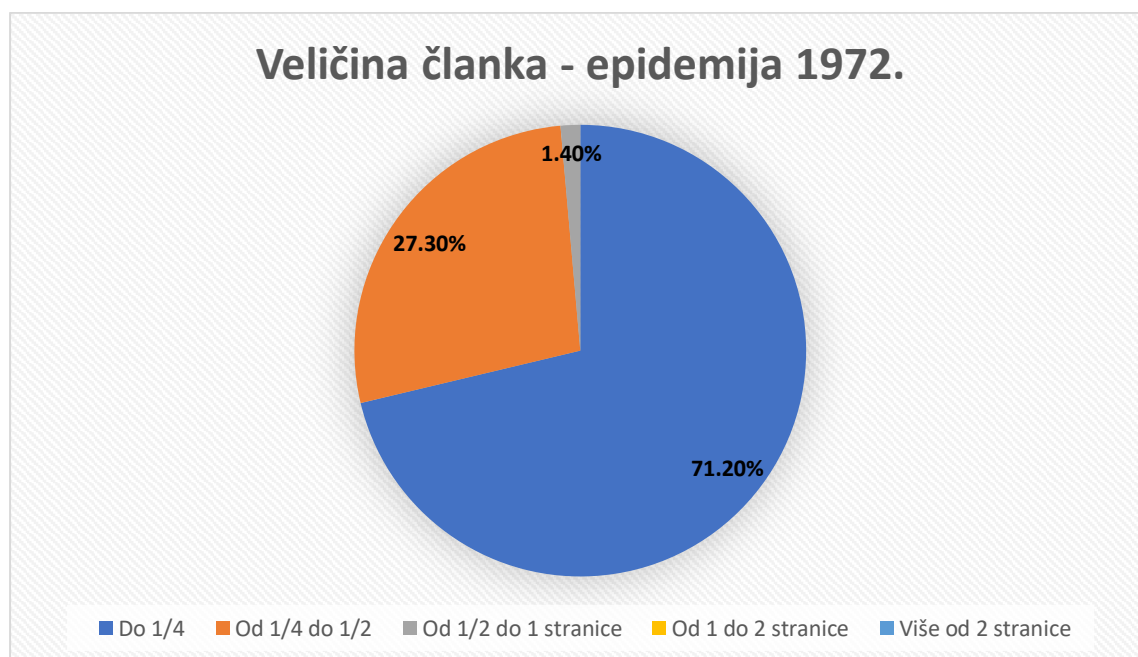
Još jedna analizirana stavka bila je veličina napisanih članaka.

Veličina članka - pandemija 2020.

Graf 7.

Veličina članka - epidemija 1972.

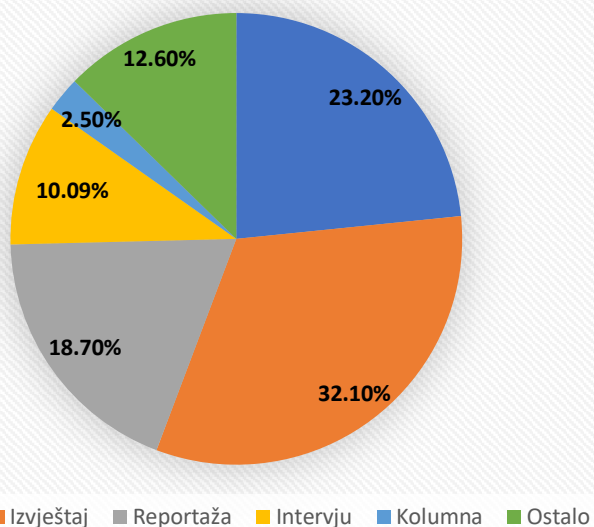

Graf 8.

Iz priloženog vidimo kako je veličina članka oscilirala znatno više za vrijeme pandemije nego li epidemije, kada nije bilo niti jednog članka većeg od jedne stranice, dok je ta ista veličina članka 2020. godine bila najučestalija, te je bilo 104 članka te opširnosti. 1972. samo su dva teksta bila veličine između pola i jedne stranice, a 2020. njih 103.

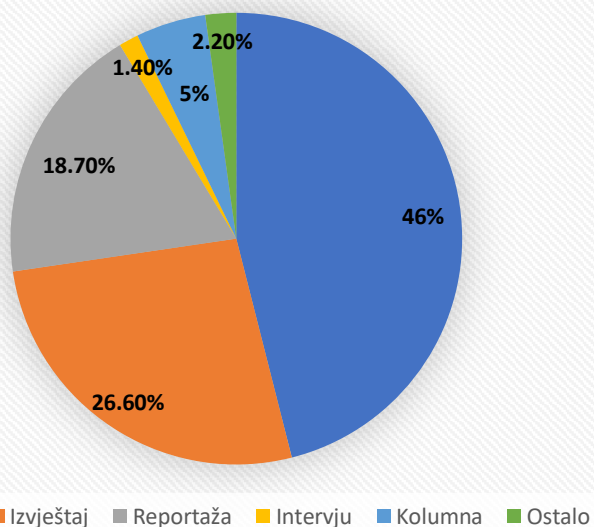
Nadalje je istraživana komponenta – koja vrsta teksta prevladava?

Vrsta teksta - pandemija 2020.

Graf 9.

Vrsta teksta - epidemija 1972.

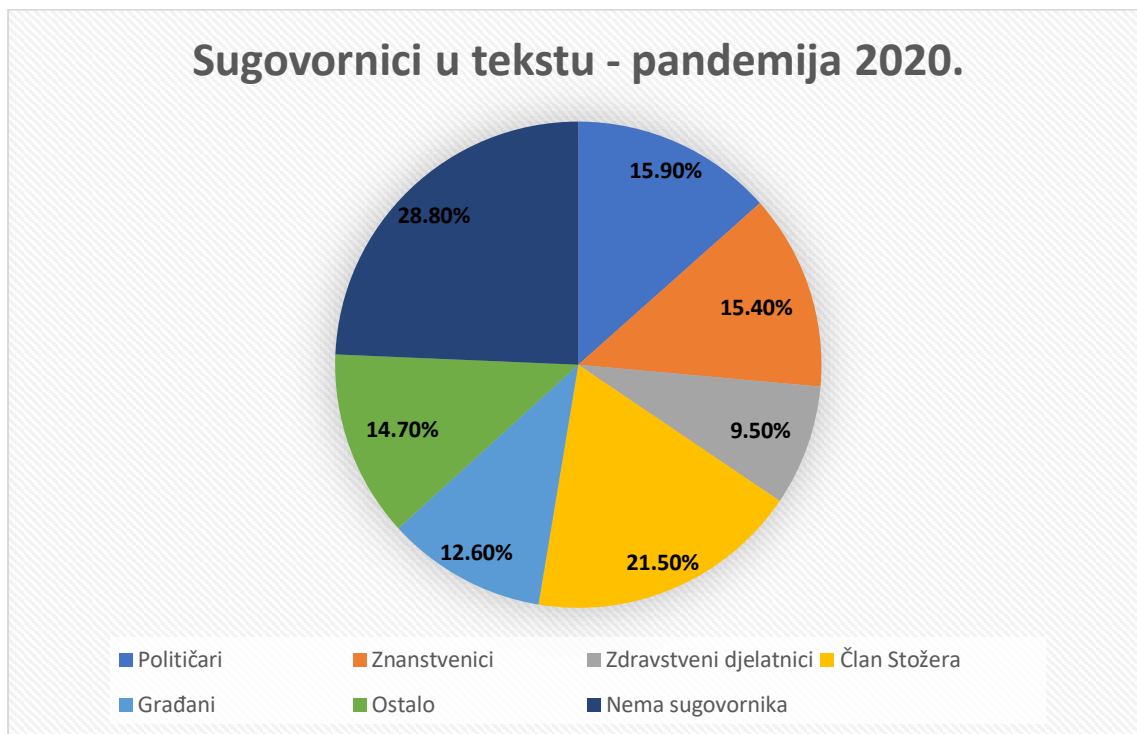

Graf 10.

Kao što vidimo, vijesti i izvještaji najčešći su novinarski oblici koji su dominirali za vrijeme obje zdravstvene krize. Pod ostalim novinarskim vrstama za vrijeme epidemije ubrajale su se

bilješke i osvrti (2,20%), a za vrijeme pandemije to su bile znanstvene analize (10,09%), uvijek napisane od strane istog autora – Igora Rudana¹⁰.

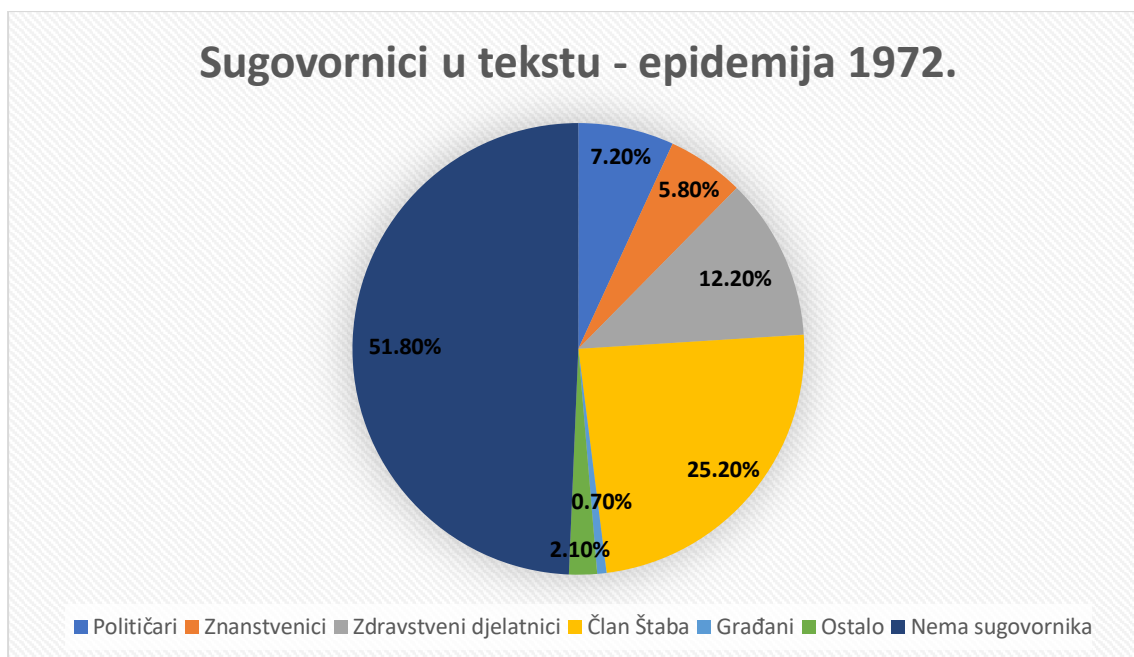
Sugovornici u tekstu pridodaju vjerodostojnosti istog, stoga je ispitano tko su oni, ukoliko ih je bilo.

Graf 11.

¹⁰ Hrvatsko-britanski liječnik, znanstvenik i pisac. Posjeduje magistarske titule iz područja medicine, antropologije i epidemiologije, te doktorske diplome iz javnog zdravstva i genetske epidemiologije.

Sugovornici u tekstu - epidemija 1972.

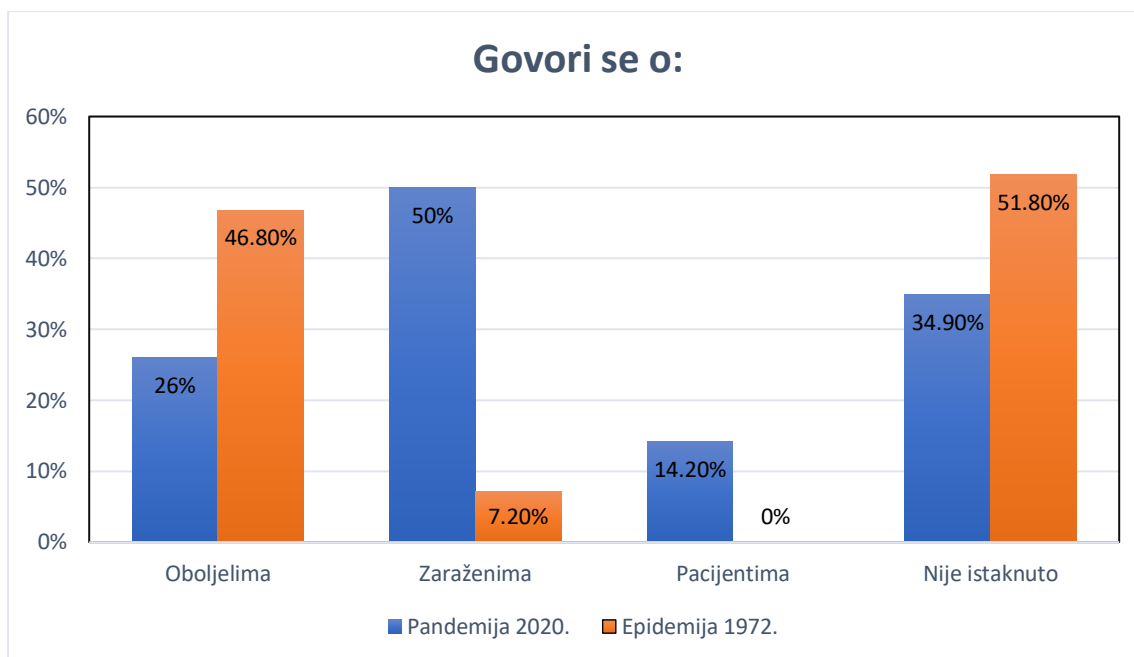
Graf 12.

Zanimljiv je podatak kako su vijesti o koronavirusu sadržavale raznovrsniji spektar sugovornika, dok su u doba velikih boginja prominentni političari i članovi Štaba za borbu protiv karantenskih bolesti. Između ostalog, članci su sadržavali i izjave generala i članova JNA¹¹ (0,7%) , HV¹²-a (0.9%), sportskih trenera (1.3%), sportaša (3.1%), psihologa, sociologa i komunikologa (1.2%), direktora i zaposlenika turističkih zajednica (2.4%) i slično.

Nadalje nas je zanimao podatak govori li se o pojedincima kao zaraženima ili oboljelima, pacijentima, ili nije istaknuto o kome je riječ.

¹¹ Jugoslavenska Narodna Armija

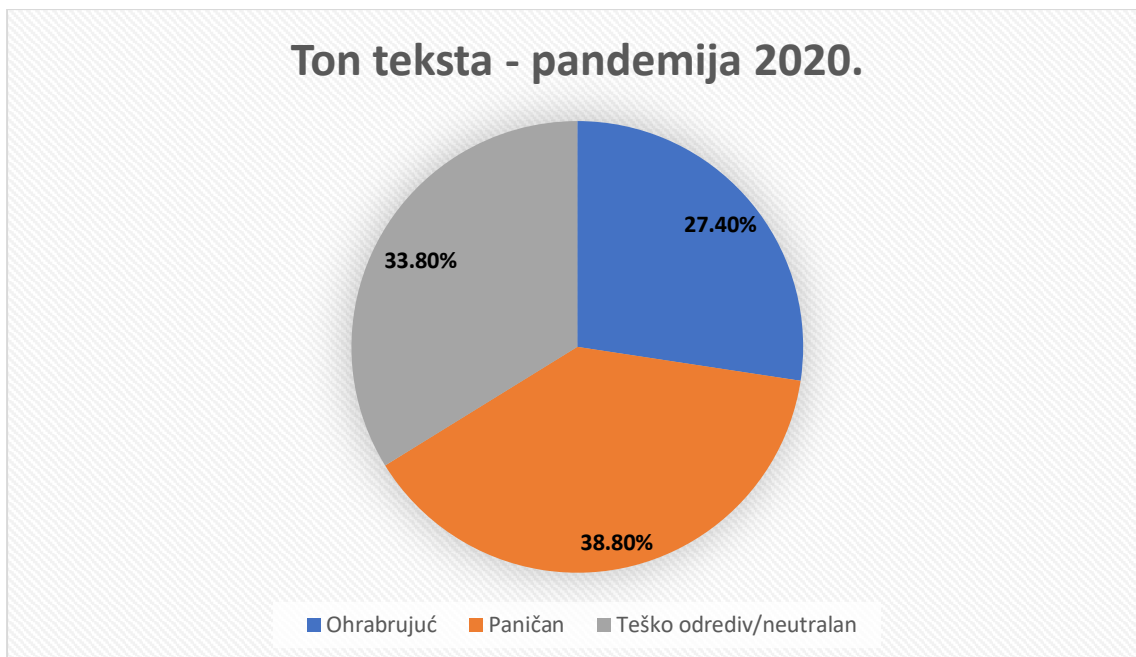
¹² Hrvatska Vojska

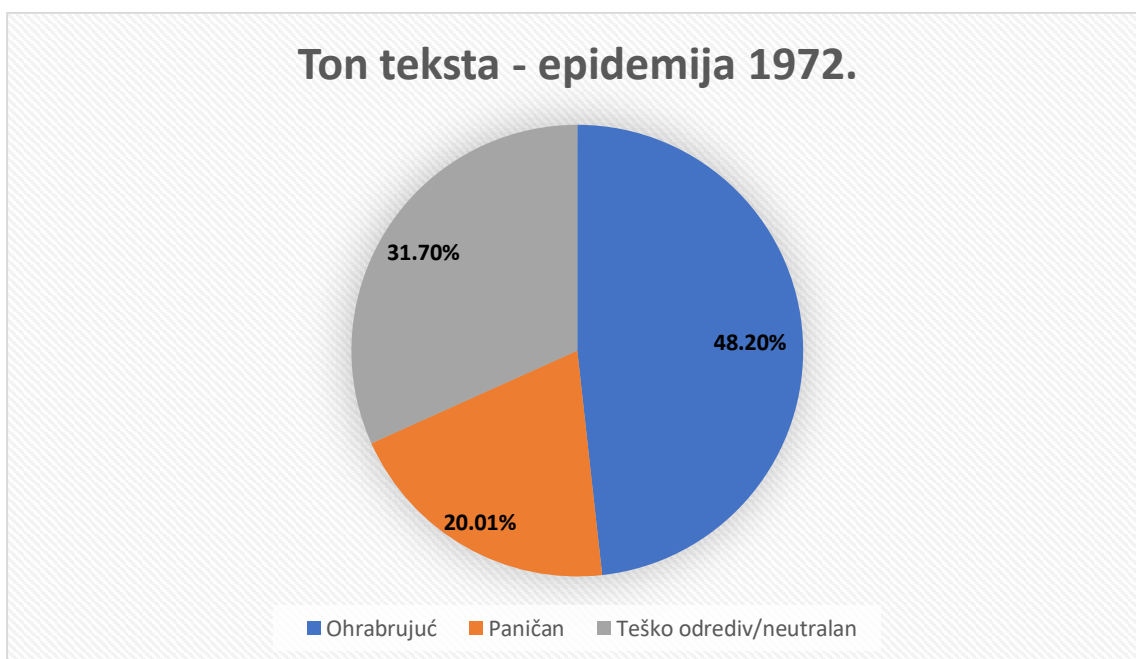
Graf 13.

Podatci dostupni u grafu 13. pokazuju kako se za vrijeme epidemije najčešće ne ističe o kome je riječ, a u pandemiji se govori o zaraženima. Najmanja je razlika vidljiva u izvještavanju kada se koristi izraz oboljeli. Važno je istaknuti da se u svim slučajevima za vrijeme epidemije velikih boginja, koristi riječ „osoba/e“ kako bi se, ukoliko je potrebno, izjasnilo o kome se radi, i niti jednom se ne spominju pacijenti ni u kojem kontekstu.

Ton teksta iduća je analizirana točka, prema kojoj se utvrđuje paničnost, ohrabrenje ili neutralnost vezana uz napisanu vijest.

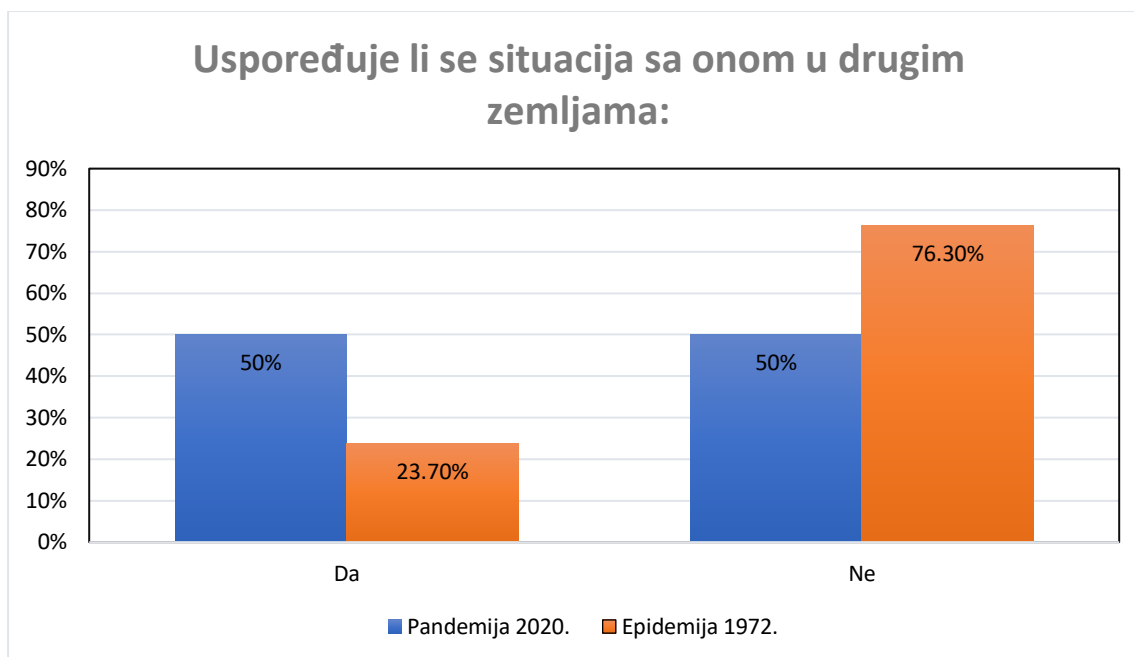
Graf 14.

Graf 15.

Statistike nam ukazuju na činjenicu kako se za vrijeme COVID-19, vijest na čitatelja prenosila uz dozu pančivosti, dok se o boginjama izvještavalo najčešće ohrabrujuće i pozitivno.

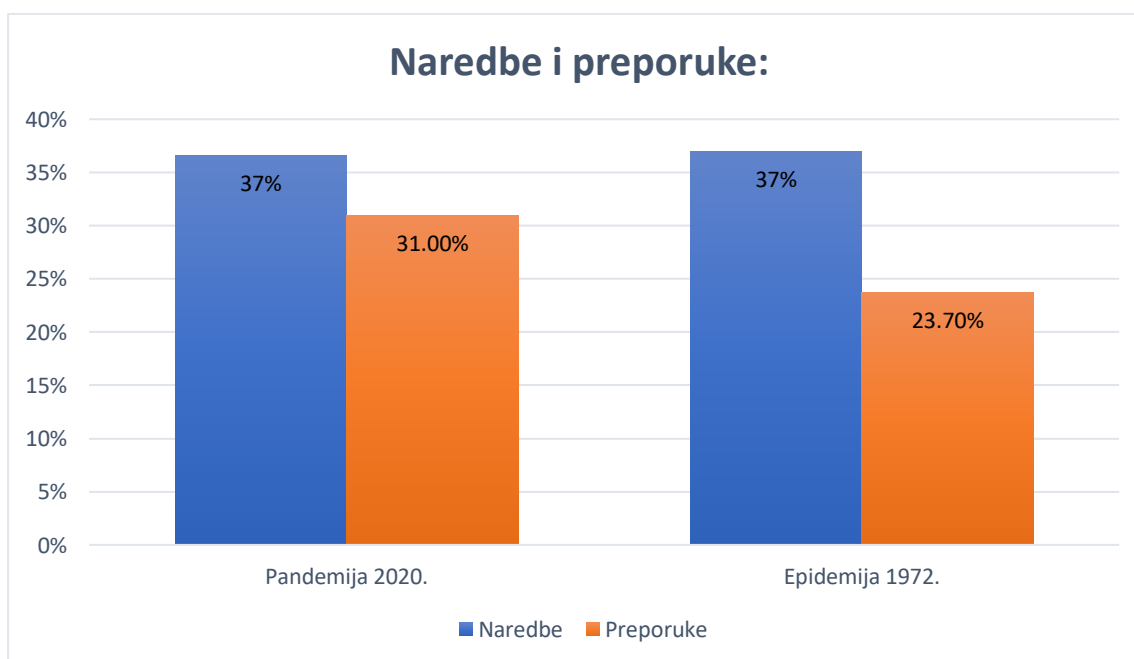
Isto tako, na doživljaj teksta utječe i prikaz vijesti kao nešto što se događa isključivo nama ili ima onih kojima je bolje ili gore. Kako je već objašnjeno, ovdje se radi isključivo o direktnim usporedbama, ali ne i o izvještavanjima kako je drugdje.

Graf 16.

Moglo bi se zaključiti kako će se, za vrijeme pandemije, usporedbe pojavljivati češće nego li kod epidemije, jer je krizna situacija globalna, a ne lokalna ili regionalna kao za vrijeme epidemije. No, ipak, podatci pokazuju kako se u čak 50% slučajeva ne spominje nikakva poveznica između Republike Hrvatske i situacije u bilo kojoj drugoj državi, iako je virus u tom periodu dospio do većine zemalja svijeta.

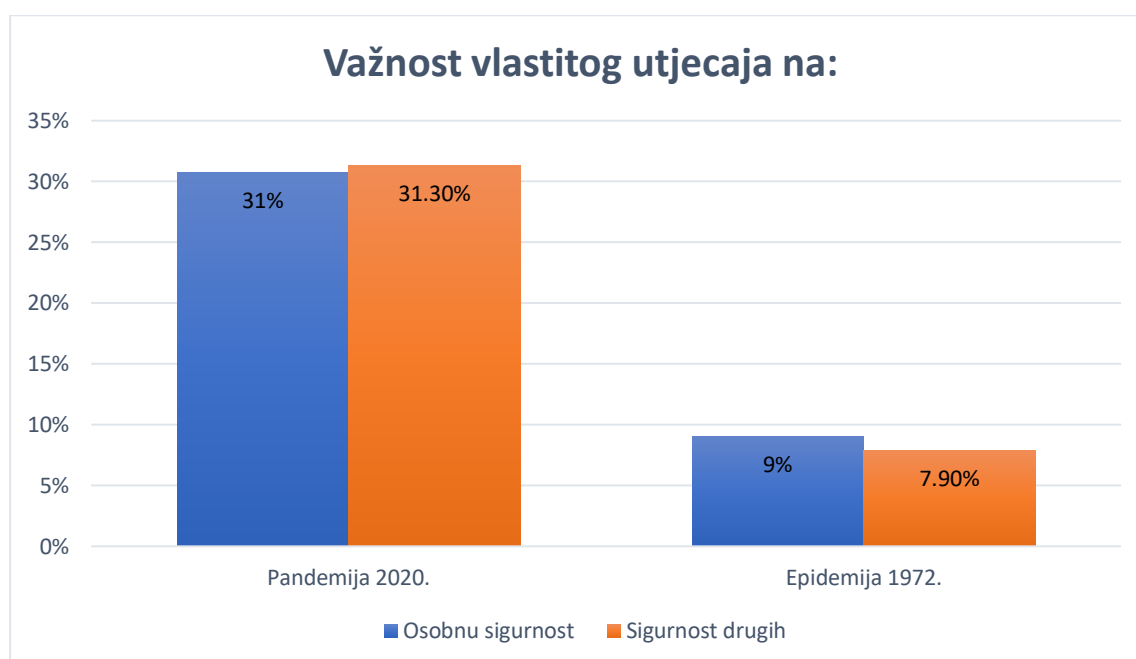
Iduće nas je zanimalo jesu li naredbe jasne, ili se piše o preporukama?

Graf 17.

Vidimo kako je u oba slučaja naredbi bilo više nego preporuka, a razlika u njima vidljivija je u vijestima iz 1972. nego li 2020. Naredbe su uključivale – jasno izvještavanje tko mora u karantenu/samoizolaciju i u kojem periodu i tko mora na cijepljenje. Ključna riječ je *morati*. S druge strane, preporuke su govorile o važnosti i trebanju održavanje osobne higijene, socijalne distance ili pak izbjegavanje većih skupova. Ovdje je ključna riječ *trebati*. Ipak, većina tekstova nije sadržavala niti naredbe niti preporuke.

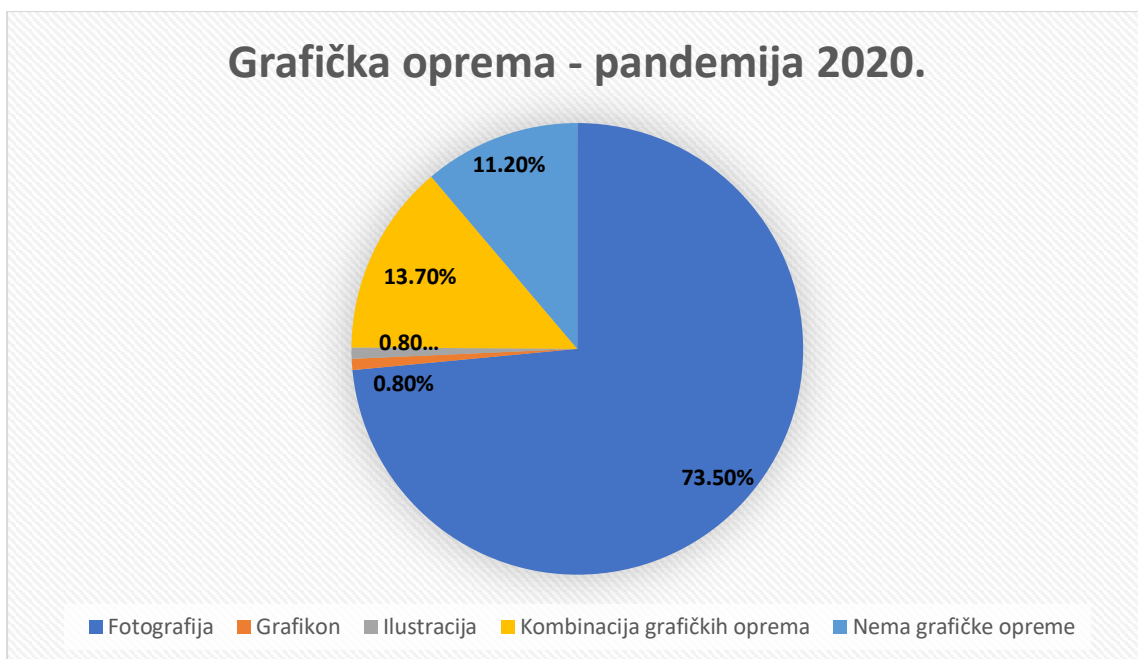
Nadalje, ispitano je isticanje važnosti vlastitog utjecaja, kako na sebe samoga, tako i na pojedince u našoj okolini.

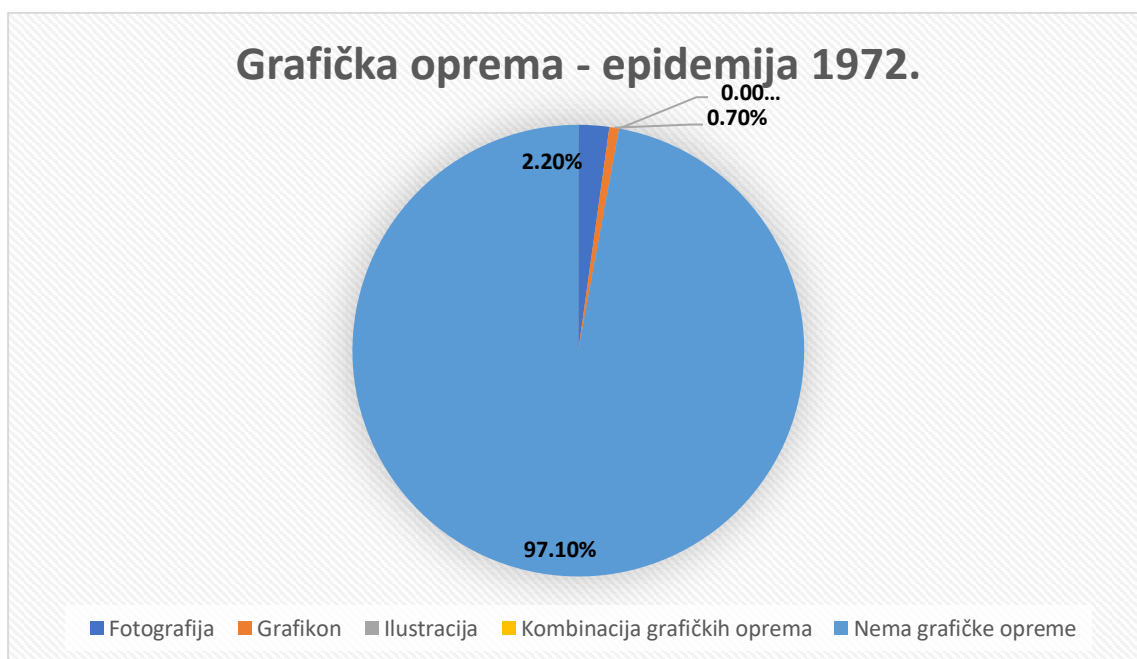
Graf 18.

Prikazani podatci pokazuju, do sada, najmanju razliku u izvještavanju, iako se za vrijeme pandemije, jedva vidljivo, više ističe vlastiti utjecaj na sigurnost drugih, dok je za vrijeme epidemije taj utjecaj postavljen na sigurnost sebe samog.

Osim isticanja važnosti vlastitog utjecaja i jasno određenih mjera i potreba, tonu teksta ujedno pridodaje i prisutnost grafičke opreme. Fotografije s mjesta događaja (na granicama, u bolnicama, na ulicama), grafikoni i ilustracije koji pokazuju koliko je zaraženih i oboljelih, umrlih i izoliranih, te gdje se nalaze, čitatelju daju osjećaj „(ne)kontrole“ kako bi i sam donio odluku kako nastaviti dalje u novonastaloj situaciji.

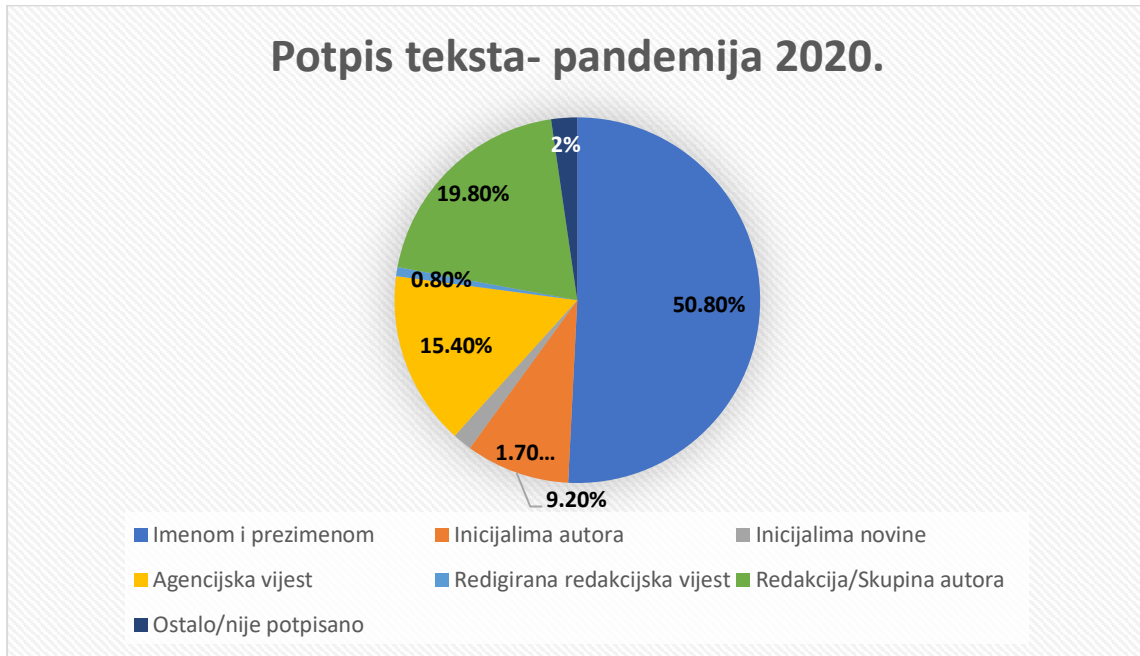
Graf 19.

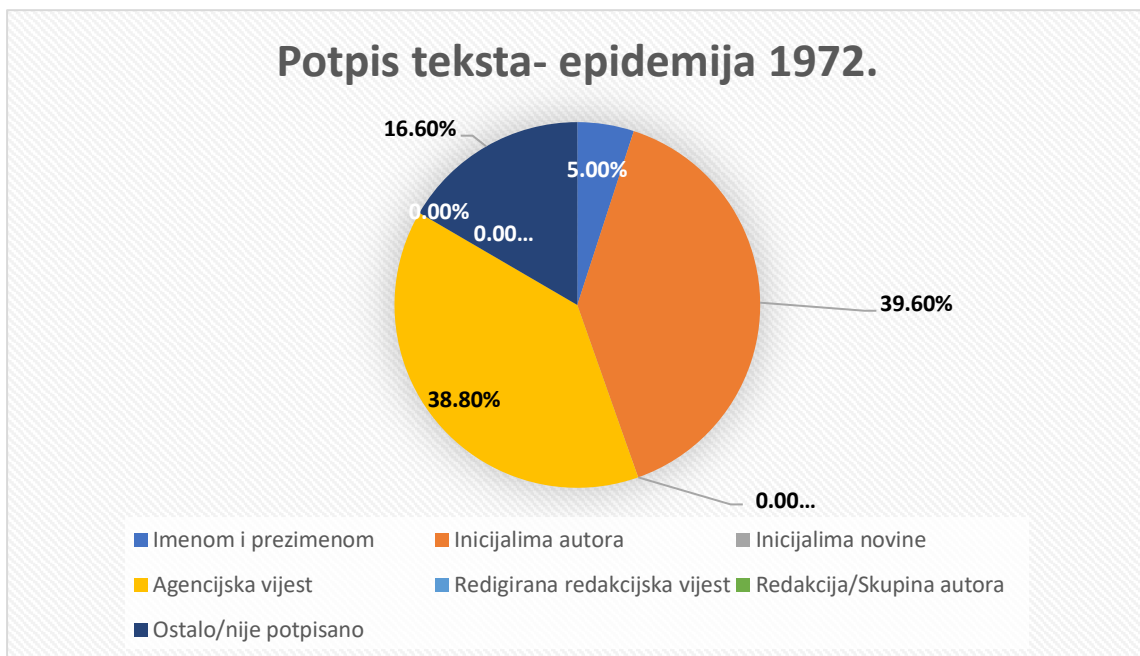
Graf 20.

Kako je prikazano podacima u grafu 22. grafička oprema nije bila učestala praksa za vrijeme izvještavanja o epidemiji velikih boginja. Svega tri članka popraćena su fotografijom, a jedan sadrži grafikon u kojem je prikazan broj oboljelih i umrlih do tada. S druge strane, samo 40 članaka vezanih za pandemiju koronavirusa ne sadrži nikakvu grafičku opremu, dok kombinaciju fotografije, ilustracije i grafikona ima njih 49. Ostali sadržavaju barem jedan oblik grafičke opreme vezan za prikazane vijesti.

Za kraj se postavlja pitanje autorstva, jer je, kao što smo već naveli, ono jedan od glavnih temelja vjerodostojnosti prikazane vijesti.

Graf 21.

Graf 22.

Vidimo kako je transparentnost u autorstvu izraženija za vrijeme pandemije, a skoro 14% tekstova vezanih uz epidemiju nema nikakvog potpisa. Ostalih 3% potpisano je kao

*Embargo*¹³. 2% članaka Večernjeg lista iz 2020% nije istaknutom nikakvim autorstvom, ili je autorstvo nejasno označeno.

¹³ Embargo je bila rubrika unutar Večernjeg lista, prepoznatljiva po svom crvenom okviru. Njezin autor, Mirko Bilić, svojim je tekstovima prikazivao stav "običnog građanina" te je postavljao pitanja i iznosio mišljenja koji nisu uvijek bila sukladni onima koji su dolazili od strane državnog vrha (Majhut, 2003).

8. RASPRAVA

Ovaj je rad za cilj imao prikazati razlike u izvještavanju dnevnih novina *Večernji list* o dvije zdravstvene krize koje su znatno obilježile određene vremenske periode na ovim (i širim) prostorima. Obzirom na to da se mediji koriste za potrebe informiranja, možemo pretpostaviti da ih se konzumira na temelju određenih kriterija, poput vjerodostojnosti, dostupnosti, političke (ne)pristranosti i slično. Prema tome, zadatak novina da ostane konzistentan kroz cijelo svoje postojanje je jasan, ali nimalo lak. Uzimajući u obzir navedene faktore i uvjete, utopijski bi bilo nadati se kako je izvještavanje *Večernjeg lista* kroz desetljeća ostalo nepromijenjeno. Stoga, kratak odgovor na pitanje *Postoji li uopće razlika u izvještavanju o ovim temama?*, zasigurno bi bio da, kako je vidljivo i iz prikazanih podataka. Međutim, krenemo li u argumentiranje njihovih sličnosti i razlika, nailazimo na kompleksnije odgovore.

Urednici *Priručnika novinarskih studija*¹⁴ Karin Wahl-Jorgensen i Thomas Hanitzsch (2020), daju jasne smjernice o onome što čini dobrog novinara i na koji se način mora etički i objektivno informirati publiku. Prema takvim kriterijima, senzacionalizam stoji kao njihov oksimoron, a ipak je neizostavan dio medija. Ipak, situacije i tekstove potrebno je staviti u kontekst vremena u kojemu su nastale, pa je tako za vrijeme SFRJ istaknuta važnost komunističkog režima na vlasti i njegove indirektno cenzure. Istovremeno, doba koronavirusa popraćeno je digitalnim medijima, te su danas gotovo sve vijesti, po prvi put u povijesti, dostupne 24 sata dnevno, bez obzira na to gdje se nalazite. Prema Agassiju (1966), senzacionalizam je doktrina uz pomoć koje su informacije prikazane kako bi dobile reakciju. Takva vrsta novinarstva najčešće se povezuje uz tabloide, koji su iz istih razloga i konzumirani. *Večernji list* dnevne su nacionalne novine, što ih kao takve postavlja u suprotnost sa žutim tiskom. Ipak, u svojem istraživanju 2004. godine, Kanižaj donosi zaključak kako se i dnevni tisak (uključujući *Večernji list*) našao pod utjecajem senzacionalizma. Obradujući članke vezane za izvještavanje o manjinama, primjetio je kako se o istima najčešće piše stereotipično i donosi se perspektiva samo s jedne strane (najčešće ne od strane manjina), te da novinari „često donesu vrlo kvalitetan tekst, no urednik koji određuje naslove na kraju tekst opremi na potpuno senzacionalistički način.“ (Kanižaj, 2004: 43). Takva je praksa, kao što vidimo, našla svoje mjesto prije skoro dvadeset godina, a do danas nije pronađen adekvatan način kako da je se izbjegne, obzirom da se pojavom web portala pomiče nejasna granica između informativnosti i tabloidizacije. Iz toga se može zaključiti kako bi vijesti iz 2020. trebale biti

¹⁴ The Handbook of Journalism Studies

napisane da izazovu emociju koja će primatelja poruke natjerati da nastavi čitati, i samim time povećavati profit medijskih kuća koje te iste vijesti konstantno nadograđuju i objavljuju. Na to se nadovezuje i doba lockdowna¹⁵ kada je velika većina građana zatvorena u svojim domovima, te je želja za informiranjem i njena dostupnost bila veća nego ikada prije. Godine 1972. bilo je dovoljno kupiti novine kako bi se njeno tiskanje isplatilo, te potreba za naslovima i tekstovima koji „upadaju u oko“ nije bila značajna kao danas. Kako bismo odgovorili na pitanje prevladavaju li informativni ili informativni naslovi i tekstovi, potrebno je pogledati statistike prikazane u grafovima 3, 4, 5, 6, 14 i 15.

Prema njima, naslovi o obje zdravstvene krize odgovarali su tekstovima napisanima o istim, međutim, naslovi vezani za COVID-19 u 15,4% slučajeva izvučeni su iz konteksta, a u 17% su preuveličani u odnosu na tekst, dok je 63,4% u potpunosti odgovaralo napisanome tekstu. Usporedno s tim, samo je 6,5% naslova o velikim boginjama izvučeno iz konteksta, 10% je preuveličano, a 79,9% vjerodostojno prikazuje napisano tekst. Nadalje, 25,4% naslova za vrijeme pandemije sadržavalo je riječi isključivo negativne konotacije, dok su iste takve riječi korištene u svega 6,5% naslova o epidemiji. Naslova pozitivne konotacije bilo je 12,6% 2020. godine, odnosno 14,4% 1972. Naposljetku, ton tekstova vezanih uz koronavirus u 38,8% situacija bio je paničan, a u 27,4% ohrabrujuć, a direktna panika osjetila se u 20% tekstova vezanih za variolu veru, odnosno u 48,2% umjesto panike čitatelju se odavao dojam optimizma i sigurnosti.

U odgovor na pitanje o (ne)postojanju senzacionalizma, možemo uključiti i statistike o diskursu koji se koristi u samom tekstu, kao i vrsti teksta. Za početak možemo vidjeti kako je za vrijeme korone najprisutniji bio izvještaj (31,2%), a prate ga vijest (23,2%), reportaža (18,7%), intervju (10,09%), kolumna (2,5%) i analiza (12,6%). Obzirom na to da je izvještaj, po definiciji, proširena vijest, možemo a priori zaključiti da je samim time i povećan prostor za korištenje šireg vokabulara. Analize su, kao što je već rečeno, uvijek napisane od strane hrvatskog znanstvenika Igora Rudana te su se nalazile na više od dvije stranice, a takvih je vijesti 2020. bilo 3,4%. Sadržaj analiza dolazio je do srži problema i nerijetko sadržavao savjete prema primjeru drugih. Iako su za vrijeme epidemije prevladavale vijesti (46%), zanimljivo je kako je bio i dvostruko veći broj kolumni (5%) nego 2020. Kolumne same po sebi donose jasno izricanje stava autora, koje je nerijetko suprotno od stava vladajućih, a obzirom na (indirektnu) cenzuru koja je postojala u Jugoslaviji, kritiziranje vlasti može se opisati kao hrabar pothvat.

¹⁵ U prijevodu *zatvaranje* ili *zaključavanje*, označava mjere zabrane kretanja svih građana, kako bi se spriječilo širenje epidemije ili pandemije.

Uzimajući u obzir vrste tekstova koje su prevladavale, ne čudi činjenica da postoji razlika u dužini tekstova. Tako su članci vezani za COVID-19 najčešće bili od jedne do dvije stranice (29,6%), dok takvih tekstova 1972. nije bilo niti jednom, jer su tada prevladavale vijesti napisane na manje od ¼ stranice (71,2%).

Ovime dolazimo do sadržaja teksta, i o komu ili čemu se u njemu govori. Ukoliko za nekoga kažemo da je obolio, uklanjamo njegovu krivnju u situaciji, jer se oboliti može psihički ili od raka, leukemije i ostalih bolesti na koje nemamo utjecaja. S druge strane, zaraza za sobom donosi indikaciju kako je mogla biti spriječena, te je pravovaljanim djelovanjem pojedinac mogao spriječiti zarazu gripe, prehlade, spolno prenosivih bolesti, vodenih kozica i slično. Isto tako, ukoliko za osobu znamo da je oboljela, može nam se pojaviti veći nagon za brigu i skrb o tom pojedincu, dok nam zaraza kod drugih može izazvati strah i potrebu za izbjegavanjem kako bismo zaštitili sebe. Iako se u obje zdravstvene krize radilo o širenju virusa, o boginjama se, ukoliko je istaknuto, govorilo većinom o oboljelima (46,8%), a o COVID-19 o zaraženima (50%).

Nadalje su nas zanimali podatci o jasno istaknutim naredbama i preporukama koji bi, samim time, usporili i spriječili širenje zaraze. Do sada smo mogli vidjeti kako su za vrijeme velikih boginja, svinjske gripe i koronavirusa, mjere bile gotovo identične, odnosno, povlačile su se poveznice i lekcije iz prethodnih zdravstvenih kriza. Kako i sami izrazi navode, preporuke su dane kao savjeti dok u naredbama stoji imperativ koji mora biti praćen. Naredbe su uključivale direktan poziv na obavezno cijepljenje, potrebnu samoizolaciju, i poštivanje mjera donesenih od strane Štaba/Stožera. Zanimljivo je kako je za vrijeme prisutnosti oba virusa, broj članaka s istaknutim naredbama bio identičan, a iznosio je 37%, iako je COVID-19 bio novi virus o kojemu se nije znalo puno niti je postojalo jasno liječenje i cjepivo u samim počecima. S druge strane, preporuke su sačinjavali savjeti o održavanju osobne higijene, izbjegavanju većih okupljanja, nošenju maski te držanju socijalne distance. Godine 2020. takvih je preporuka bilo u 31% slučajeva, a 1972. svega u 23%. To također možemo pripisati poznatosti i dugovječnosti postojanja virusa velikih boginja, stoga potrebe za preporukama nisu bile bitne, kao za vrijeme koronavirusa o kojemu se samo moglo nagađati prema iskustvima sa ostalim SARS¹⁶ virusima.

Ipak, obzirom na činjenicu da niti velike boginje niti respiratorne infekcije nisu bile ništa novo u vremenu u kojemu su se pojavile, autori su mogli istaknuti važnost pridržavanja, kako mjera tako i preporuka. Obzirom na lakoću širenja respiratornih bolesti, za vrijeme pandemije osobni

¹⁶ Teški akutni respiratorni sindrom (eng. Severe Acute Respiratory Syndrome)

utjecaj istaknut je kako za vlastitu sigurnost (31%), tako i za sigurnost drugih (31,3%). Usporedno s tim, velike boginje imaju veću stopu smrtnosti (Fernandez-Montero et al., 2020: 46), stoga nije iznenađujuće kako je naglasak važnosti osobnog utjecaja stavljen na vlastito dobro (9%), a ne na sigurnost ostalih (7,9%).

Jedan od kriterija koji utječe na našu percepciju o važnostima tuđe sigurnosti zasigurno je prirodna ljudska pojava, a to je empatija. Pomoću empatije, pojedinac može uvidjeti važnost pomaganja drugome, no njena je pojava smanjena pod utjecajem vlastitih stresora kao što su anksioznost i depresija, koji su izraženiji za vrijeme kriza, uključujući i pandemiju u kojoj strahujemo za vlastiti opstanak. (Qin, et al., 2022) Upravo zbog toga je neophodno da nam mediji koje konzumiramo jasno daju do znanja i podsjetite nas na bitnost osobnog djelovanja. Kako bismo bolje procesuirali činjenicu da su i drugi u istoj situaciji kao i mi sami, vijesti nam moraju biti dostavljene tako da postavljaju jasnu usporedbu s drugima. Za vrijeme pandemije 50% članaka prikazalo je situacije van naših granica, i povuklo paralelu sa stanjem u Hrvatskoj. Takvih usporedbi je za vrijeme epidemije bilo svega 23,7%, no to nije začuđujuće obzirom da su nam prethodni podatci pokazali kako je unutar epidemije potreba bila na održavanju samog sebe sigurnim i zdravim. Empatija je također usko vezana za prethodno spomenuti izraz *oboljeli*.

Sve to dovodi nas do senzacionalizma, a on označava pojam koji se u većini slučajeva koristi kako bi se ukazalo na stvarno ili prividno pogoršanje unutar novinarske struke (Wasserman, prema Jorgensen, Hanitzch, 2020: 279), te u tom slučaju nikako nije poželjan u izvještavanju o krizama, kako zdravstvenim, tako i svim ostalim. Prema prikazanim podacima ne možemo reći kako prevladavaju isključivo senzacionalistički naslovi i tekstovi ni za vrijeme jedne krize, jer iako su tekstovi i naslovi za vrijeme pandemije većinom negativni i panični, što je element senzacionalističkog izvještavanja, ipak su najčešće u jasnoj međusobnoj korelaciji, odnosno, takav način prikaza odgovara vijestima o kojima govori. Ukoliko je situacija ozbiljna i opasna, novinaru ne preostaje ništa drugo nego ju prenijeti kao takvu. Ali, obzirom na to da su u radu novine uspoređene same sa sobom, kao i ostali faktori poput vrste teksta, usporedbe s ostalima, direktive i utjecaj, samo u drugom vremenskom razdoblju, možemo zaključiti kako je virus COVID-19 prikazan senzacionalistički i prisutnija je tabloidizacija vijesti, više nego li u izvještavanju o virusu velikih boginja. Slični su rezultati, kako je prethodno spomenuto, prikazani su i unutar istraživanja o izvještavanju medija u Kanadi, UK i SAD-u za vrijeme pandemije.

Isto tako, zanimalo nas je jesu li vijesti na naslovnoj stranici uključivale samo naslove vezane za epidemiju i pandemiju, te su podatci pokazali kako su na svim naslovnim stranicama 1972. bile uključene i vijesti iz drugih sfera života, dok je u čak 13,7% slučajeva naslovna stranica 2020. godine bila posvećena isključivo koronavirusu. Uključujući informacije iz kulture, gospodarstva, sporta i ostalih tema, novina čitatelju pruža osjećaj da, iako je obustava širenja virusa glavni cilj svakog pojedinca, možemo se osloniti na nju da nam prenese i informacije koje će nam dati dojam da je sve po „starom“ što će pomoći u nošenju sa novonastalom situacijom.

Naposlijetku je ispitana vjerodostojnost teksta prema izvorima koji su spominjani ili korišteni unutar teksta. Ukoliko govorimo o zdravstvenim krizama, možemo sa sigurnošću reći da najveću važnost imaju zdravstveni djelatnici i znanstvenici, kao i članovi kriznog Stožera i Štaba za borbu protiv karantenskih bolesti, jer i njih sačinjavaju stručnjaci unutar tog polja, te su samim time službeni izvori. Isto tako, Stožer i Štab su imali najveću ovlast po pitanju donošenja odluka i mjera, stoga i prije nego što vidimo podatke možemo očekivati kako će biti najčešće citirani i korišteni kao izvori informacija. Istu tezu potvrđuju i podatci, te su za vrijeme pandemije članovi Stožera bili spomenuti u 21,5% slučajeva, a za vrijeme epidemije je Štab bio korišten u 25,2% slučajeva. Ipak, za vrijeme obje krize, političari su imali veći medijski prostor nego li znanstvenici (graf 11. i 12.). Nedvojebeno je da su najviše prevladavale vijesti bez sugovornika (28,8% i 51,8%), s tim da su zdravstveni djelatnici češće ispitani za vrijeme velikih boginja (12,5%) nego li koronavirusa (9,5%). Prema ovim podacima, ne možemo donijeti točnu presudu o vjerodostojnosti vijesti, jer iako je za vrijeme epidemije češće citirano stručno vodstvo i stručnjaci, ipak je više od pola vijesti bez sugovornika. Upravo zbog toga, kako bi se donio konkretniji zaključak, ispitana je prisutnost grafičke opreme i autorstva teksta.

Vijesti prezentirane putem televizije, ili danas interneta, imaju pregršt fotografija i vizualnih efekata koji okupiraju čitateljevu pažnju. Ipak, važnost grafičkog sadržaja unutar novina je njegova statičnost, te određeni prostor koji može i smije zauzeti, te samim time treba biti dobro iskorišten (Barrett, Barrington, 2005: 611). Autor pomno treba odabrati opremu kojom želi popratiti svoju vijest, jer je to ono čime na prvu dobiva čitateljevu pažnju. Fotografije su za vrijeme koronavirusa bile najčešći oblik (73,5%) grafičke opreme, dok za vrijeme varirole vere u najvećem broju slučajeva nije bilo priloženo ništa više osim napisane vijesti (97,1%). Ovdje možemo pretpostaviti kako jedan od razloga tomu može biti već spomenuta početna kriza u kojoj se našao *Večernji list* u tom periodu. Pregršt vijesti koje su tada postale direktno dostupne,

morale su se tiskati na manjem broju stranica nego li danas, stoga je svaki dio stranice trebao biti profitabilno iskorišten.

Za kraj, dolazimo do (ne)transparentnosti autora, gdje je razlika između ove dvije krize neupitna. Za vrijeme korone jasno prevladava transparentnost u izvještavanju, gdje se ime i prezime autora pojavljuje u više od pola slučajeva, a prati ga redakcijska vijest ili skupina autora (graf 23.). Nasuprot tome, za vrijeme epidemije velikih boginja, u iskazivanju autorstva prevladava agencijska vijest koja je ujedno i vjerodostojan izvor, međutim, popraćena je netransparentnim potpisom inicijala autora. (graf 24.).

Prema tome, ukupni analizirani podatci prikazuju da, iako za vrijeme epidemije prevladavaju uglavnom službeni izvori, a za vrijeme pandemije je veći broj neslužbenih, razlika je jedva zamjetna zbog nedostatka i jednih i drugih u oba slučaja. Međutim, daljnom analizom, možemo reći kako je pandemija prikazana vjerodostojnije, zbog prisutnosti grafičke opreme koja primatelju informacije donosi i vizualni prikaz situacije, te je autorstvo u većini slučajeva bilo jasno prikazano.

Iz svega prikazanog, još jednom možemo potvrditi da je zaista postojala razlika u izvještavanju o dvije analizirane zdravstvene krize, te potvrditi početnu pretpostavku kako je ta ista razlika jasno vidljiva u paničnosti ili sigurnosti prikaza situacije, te u uključivanju ostalih vijesti na naslovnu stranicu. Isto tako, vrijeme epidemije velikih boginja sadržavalo je jasne direktive koje su građanima poručene putem *Večernjeg lista*, pomoću kojih je stanovništvo u svakom trenutku znalo kako postupati i kome se obratiti, dok se za vrijeme COVID-19 pisalo o preporukama, gdje je primatelju poruke ostavljena sloboda izbora kako se boriti protiv virusa.

9. ZAKLJUČAK

Sve do sada napisano i analizirano dovodi nas naposljetku do zaključka kako *Večernji list* nije bio konzistentan u svojem izvještavanju kroz desetljeća, te je postojala vidljiva razlika između tekstova objavljenih za vrijeme epidemije velikih boginja 1972. i pandemije koronavirusa 2020. godine. Naravno, možemo tvrditi kako je jednoličnost u izvještavanju nemoguća i praktički neostvariva, prvenstveno zbog toga što autori kojima tekstovi pripadaju nisu isti u oba vremena, kao niti urednici koji iste te tekstove odobravaju, međutim, već je argumentirana činjenica kako je novinarstvo etička i objektivna praksa, te prema takvom načelu senzacionalistički sadržaj ne pripada u dnevnim novinama. Upravo zbog toga, kako navodi Majstorović (2010: 57) „...novinarstvo koje nije temeljeno na osnovnim etičkim principima ne može smatrati novinarstvom u punom smislu te riječi.“

Tiskani se mediji trenutno nalaze u vremenu velikih promjena, te je njihova borba za opstanak okarakterizirana ponajviše modernizacijom i digitalizacijom, međutim, takvim se načinima djelovanja gubi granica između novinarstva i glasnogovorništva (Vertovšek, 2013: 301) odnosno vijesti odaju dojam neslužbenosti, te neprofesionalnosti. Kvantiteta postavljena iznad kvalitete izvještavanja zasigurno je jedan od glavnih razloga zbog kojih je veliki dio čitateljstva oprezan i nepovjerljiv kada su u pitanju informacije koje dobivaju.

Ovo istraživanje pokazalo je silazeću putanju u kojoj se nalazi *Večernji list*, koji je od novina u koje je vrijedilo investirati i u kojem su čitatelji prepoznali kvalitetu u prošlom stoljeću, došao do vremena u kojem manje od pola publike vjeruje u istinitost njihovih vijesti, kako je pokazalo istraživanje Reuters instituta 2022. godine. Iako je danas naglasak stavljen na izbacivanje što više vijesti, upravo zbog njihove konstantne dostupnosti, u obzir treba uzeti kako primatelji poruke isto tako te informacije dobivaju od drugih izvora. Drugačije rečeno, kvaliteta vijesti bi uvijek trebala biti ultimativni cilj, jer ukoliko informacija djeluje neprovjerena ili netočna, čitatelj kroz nekoliko klikova svoju pažnju preusmjerava na one za koje smatra da su vjerodostojni, što dovodi do pada profita. Zarada kao krajnja točka u novinarstvu niti je etična niti je dugoročno isplativa. Upravo zbog toga, valja se vratiti na same početke novinarstva u Hrvatskoj, te prilagoditi moto *Danicze horvatzke, slavonszke y dalmatinzke* ovom kontekstu, u kojem bi on glasio "Novinarstvo bez etičnosti je tijelo bez kosti".

Ne samo da je povjerenje čitatelja bilo jače za vrijeme epidemije, već su se i novine, iako prostorno oskudnije, pokušale koncentrirati na dostavljanje vijesti koje pokazuju kako, iako je život privremeno stao, negdje se nešto i dalje odvija "po starom", stoga su ih sadržavale sve naslovnice iz 1972, a vidimo kako se ta praksa nastavila i 2020. godine, iako je sedam naslovnica bilo posvećeno isključivo pandemiji.

Jedno od istraživačkih pitanja kojima se ovaj rad posvetio bilo je iskazivanje transparentnosti u autorstvu i imenovanju izvora, te je nedvojbeno bilo jedino koje nije u potpunosti išlo u prilog novinarsvu u vremenu epidemije. Ipak, početak ovog rada dotakao se činjenice kako su godine ranih 70-ih u Jugoslaviji bile turbulentne u novinarskoj branši, stoga je većina vijesti dolazila iz agencije Tanjug te je bila provjerena i odobrena od strane Partije, a zatim prosljeđena dalje ostalom dnevnom tisku. Malobrojne su zaraze strašnije od velikih boginja, a jasno izvještavanje o nespremnosti državnog vrha na epidemiju opasno je tlo za autora. U tom je vremenenu smatrano da je epidemija varirole vere bila teroristički napad na Jugoslaviju (Cvetnić, 2015: 20), stoga su i vijesti trebale pridonijeti suosjećanju koje je stanovništvo imalo za vladajuće. Preuzimanje odgovornosti autora koji piše suprotno od toga, ne samo da bi bio okarakteriziran kao pokušaj svrgavanja Vlade, već bi potpisani i zasigurno bio progonjen, što bi svijetu dalo do znanja da je sloboda govora i tiska u SFRJ bila samo iluzija.

Danas je politička situacija drugačija, a samim time i društveno uređenje, koje ostavlja veliki prostor u kojemu pojedinac može izjasniti svoj stav. Osim društvenih mreža na kojima svaki korisnik može javno argumentirati svoje mišljenje, i mediji također imaju otvoren put ka iskrenom i činjeničnom izvještavanju, čime izjašnjavanje autorstva ne označava nikakvu ugrozu.

Naravno, problemi i prepreke s kojima se danas suočava *Večernji list* nisu nepovratni, a ukoliko se koriste parole o kojima govori Gavranović (2009: 131) u svojem radu "Vjerodostojnost – temelj medijskog djelovanja":

- „• moramo biti uvjerljivi kako bi nam se vjerovalo
- da bi nam se vjerovalo, moramo imati vjerodostojnost
- da bismo imali vjerodostojnost, moramo govoriti istinu.“

novinarstvo ima priliku vratiti se na pravi put na kojem je i započelo.

Prema podacima prikazanima u ovome radu, možemo zaključiti kako se *Večernji list* za vrijeme pandemije 2020. godine svojim načinom prikazivanja vijesti vezanih uz koronavirus, odmaknuo od etičnosti koje novinarstvo zahtjeva. Njegov se sadržaj primaknuo senzacionalizmu od kojih informativno izvještavanje zazire, te se samim time vjerodostojnost novina značajno smanjila. Velike su boginje prikazane kao jasna opasnost te su direktive čvrsto prenesene na cjelokupno stanovništvo, bez iznimki, dok se za COVID-19 nagađalo o potencijalnim prijetnjama i davao dojam inkonzistentnosti.

Iako su i epidemija i pandemija do sada već istražene nemali broj puta, baš kao i razlike u izvještavanju medija o određenim problemima, ovo istraživanje prvo je takvog tipa, odnosno, jedino je obuhvatilo sve tri stavke. Nema sumnje da su se ove dvije krizne situacije usmenim putem često uspoređivale, a sličnu je paralelu povukao i sam *Večernji list* 2020. godine. Upravo zbog njihovih sličnosti, ovaj rad može poslužiti kao početna točka za buduća istraživanja o medijskoj reprezentaciji zdravstvenih kriza.

10. LITERATURA

Agassi, J. (1966). *Sensationalism*. *Mind*, 75(297), 1-24.

Arafat, S. Y., Kar, S. K., Menon, V., Kaliamoorthy, C., Mukherjee, S., Alradie-Mohamed, A., ... & Kabir, R. (2020). *Panic buying: An insight from the content analysis of media reports during COVID-19 pandemic*. *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, 37, 100-103.

Barrett, A. W., & Barrington, L. W. (2005). *Bias in newspaper photograph selection*. *Political Research Quarterly*, 58(4), 609-618.

Bašić, J., Janić, L., Arpad, S., & Dumitrescu, F. (2021). *Lessons from the Past-The Smallpox Outbreak in Yugoslavia, An Impact on Public Health and the Economy*. *EdTech Journal*, 1(1), 61-65.

Cvetnić, Ž. (2019) *Bolesti Koje Su Mijenjale Svijet*. Zagreb: Medicinska naklada.

Črpić, G., i Mataušić, M.J. (1998). *Povjerenje u medije*, *Bogoslovska smotra*, 68(4), str. 673-683.

Fernandez-Montero, J. V., Soriano, V., Barreiro, P., de Mendoza, C., & Artacho, M. Á. (2020). *Coronavirus and other airborne agents with pandemic potential*. *Current opinion in environmental science & health*, 17, 41-48.

Garrett, L. (2001). *Understanding media's response to epidemics*. *Public Health Reports*, 116(Suppl 2), 87.

Gavranović, A. (2009). *Vjerodostojnost–temelj medijskog djelovanja*. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 3(6), 121-132.

Horvat, Josip (2003). *Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939* Golden Marketing - Tehnička knjiga

- Janowitz, M. (1968). *Harold D. Lasswell's contribution to content analysis*. *The Public Opinion Quarterly*, 32(4), 646-653.
- Kanižaj, I. (2004). *Predstavljenost nacionalnih manjina u hrvatskim dnevnim novinama—komparativni pregled 2001.–2003.* *Politička misao: časopis za politologiju*, 41(2), 30-46.
- Khoo, E. J., & Lantos, J. D. (2020). *Lessons learned from the COVID-19 pandemic*. *Acta Paediatrica* (Oslo, Norway: 1992), 109(7), 1323.
- Klemm, C., Das, E., & Hartmann, T. (2016). *Swine flu and hype: a systematic review of media dramatization of the H1N1 influenza pandemic*. *Journal of Risk Research*, 19(1), 1-20.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage publications.
- Litvinjenko, S., Arsić, B., & Borjanović, S. (1973). *Epidemiologic aspects of smallpox in Yugoslavia in 1972* (No. WHO/SE/73.57).
- Lj Bulatović, L., & Bulatović, G. (2021). *Media frames of COVID-19 pandemic*. In *medias res: časopis filozofije medija*, 10(19), 2969-2986.
- Mach, K. J., Salas Reyes, R., Pentz, B., Taylor, J., Costa, C. A., Cruz, S. G., ... & Klenk, N. (2021). *News media coverage of COVID-19 public health and policy information*. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1).
- Majstorović, D. (2010). *Etički prijepori i vjerodostojnost dnevnih novina—analiza tekstova s naslovnica Jutarnjeg lista i Večernjeg lista*. *Medijske studije*, 1(1-2), 55-64.
- Najbar-Agičić Magdalena (2015) *Povijest novinarstva: Kratki pregled*. Zagreb: Ibis grafika.
- Novak Božidar (2005) *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Perinić, J., Žlof, K., & Hadžić, S. (2011). *Vjerodostojnost tiskanih medija u slučaju 'svinjska gripa'*. *Media Studies*, 2(3-4).

- Qin, X., Yang, F., Jiang, Z., & Zhong, B. (2022). *Empathy not quarantined: social support via social media helps maintain empathy during the COVID-19 pandemic*. *Social Media+ Society*, 8(1), 20563051221086234.
- Rothan, H. A., & Byrareddy, S. N. (2020). *The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak*. *Journal of autoimmunity*, 109, 102433.
- Sparke, M., & Levy, O. (2022). *Competing responses to global inequalities in access to COVID vaccines: Vaccine Diplomacy and Vaccine Charity Versus Vaccine Liberty*. *Clinical Infectious Diseases*, 75 (Supplement_1), S86-S92.
- Stipčević, A. (2005) *Tiskari kao cenzori u Hrvatskoj : 1945.-1990*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, vol. 48, n. 3-4, pp. 1-15.
- Suryasa, I. W., Rodríguez-Gámez, M., & Koldoris, T. (2021). *The COVID-19 pandemic*. *International Journal of Health Sciences*, 5(2).
- Trilling, D., & Jonkman, J. G. (2018). *Scaling up content analysis*. *Communication Methods and Measures*, 12(2-3), 158-174.
- Troiano, G., & Nardi, A. (2021). *Vaccine hesitancy in the era of COVID-19*. *Public health*, 194, 245-251.
- Verčić Tkalc, A., Sinčić, D. i Vokić Pološki, N. (2010) *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: Kako osmisliti, provesti I opisati znanstveno I stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P.
- Vertovšek, N. (2013). *Umjetnost medijske manipulacije–ljepota iluzije jest u umu promatrača*. *In Medias Res*, 2(3), 296-308.
- Veselica-Majhut, S. (2002). *A textual Analysis of the Embargo column*. *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia: Revue publiée par les Sections romane, italienne et anglaise de la Faculté des Lettres de l'Université de Zagreb*, 47, 537-550.
- Vlainić, M. (2012). *Kako hrvatske dnevne novine izvještavaju o djeci: analiza sadržaja Jutarnjeg i Večernjeg lista*, *Medijska istraživanja*, 18(1), str. 33-59.

Wahl-Jorgensen, K. and Hanitzsch, T. (2020) *The Handbook of Journalism Studies*. New York: Routledge.

Internetski izvori:

Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja: *Na tržištu tiska i dalje prisutan višegodišnji jače izražen trend pada prodanih naklada* - <https://www.aztn.hr/na-trzistu-tiska-i-dalje-prisutan-visegodisnji-jace-izrazen-trend-pada-prodanih-naklada/> (pristupljeno 12.4.2023) – URL 1.

Reuters Institute, University of Oxford: (2022): *Digital news report 2022*, Croatia, <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022/croatia> pristupljeno: 26.1.2023 - URL 2.

World Health Organization: *Smallpox* <https://www.who.int/teams/health-product-policy-and-standards/standards-and-specifications/vaccine-standardization/smallpox> (pristupljeno 12.4.2023) - URL 3.

World Health Organization: *Coronavirus disease (COVID-19)* https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (pristupljeno 20.4.2023) – URL 4.

Državni zavod za statistiku: *Objavljeni konačni rezultati popisa 2021.* <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristupljeno 20.4.2023) - URL 5.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo: *COVID-19 – priopćenje prvog slučaja* <https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/covid-19-priopcenje-prvog-slucaja/> (pristupljeno 20.4.2023) – URL 6.

11. PRILOZI

a) *Adaptirana pomoćna varijabla za prikazivanje vjerodostojnosti*

Sugovornici u tekstu	<ul style="list-style-type: none">• Službeni izvori (zdravstveni djelatnici, znanstvenici, članovi Stožera/Štaba)• Neslužbeni izvori (političari, građani, sportaši...)• Nema sugovornika
Transparentnost autorstva	<ul style="list-style-type: none">• Transparentno autorstvo (ime i prezime, redakcija/skupina autora, agencijska vijest)• Netransparentno novinarstvo (inicijali autora, N.N. , nepotpisano)

Tablica 1.

b) *Analitička matrica*

1. Naslov članka _____

2. Je li tekst najavljen na naslovnici?

- a) Da
- b) Ne

3. Ima li drugih vijesti osim epidemije/pandemije na naslovnici?

- a) Da
- b) Ne

4. Veličina članka:

- a) Do $\frac{1}{4}$
- b) Od $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$
- c) Od $\frac{1}{2}$ do 1 stranice
- d) 1 do 2 stranice
- e) Više od 2 stranice

5. Naziva li se pacijente:

- a) Oboljelima
- b) Zaraženima
- c) Pacijentima
- d) Nije istaknuto

6. Naslov:

- a) Odgovara tekstu
- b) Izvučen je iz konteksta
- c) Preuveličan je u odnosu na tekst
- d) Teško određivo/Neutralno

7. Tko su sugovornici u tekstu?

- a) Političari
- b) Zdravstveni djelatnici
- c) Znanstvenici
- d) Član Štaba/Stožera
- e) Član zdravstvene ustanove (zavod za javno zdravstvo, ravnatelj bolnice)
- f) Građani
- g) Ostalo

8. Koja je vrsta teksta:

- a) Vijest
- b) Izvještaj
- c) Intervju
- d) Reportaža
- e) Kolumna
- f) Ostalo

9. Kakav je ton teksta:

- a) Ohrabrujuć
- b) Paničan
- c) Teško određivo/Neutralno

10. Naslov teksta sadrži riječi:

- d) Pozitivne konotacije (dobro, hrabro, sigurno, spremno)
- e) Negativne konotacije (loše, opasno, strah, nepoznato)
- f) Oboje
- g) Niti jedno/Neutralno

11. Ističe li se važnost vlastitog utjecaja na osobnu zaštitu:

- a) Da
- b) Ne

12. Ističe li se važnost vlastitog utjecaja na zaštitu drugih:

- a) Da
- b) Ne

13. Sadrži li tekst naredbe za javnost (poziv na cijepljenje, obavezna samoizolacija):

- a) Da
- b) Ne

14. Sadrži li tekst preporuke za javnost (pranje ruku, distanciranje, izbjegavanje velikih skupova):

- a) Da
- b) Ne

15. Spominje li se povezanost sa ostalim zemljama?

- a) Da
- b) Ne

16. Tekst je potpisan:

- a) Imenom i prezimenom
- b) Redakcija/Skupina autora
- c) Incijalima autora
- d) Incijalima novine
- e) Agencijska vijest
- f) Redirigirana redakcijska vijest (novinar + agencija)
- g) Drugo

17. Koju grafičku opremu sadrži tekst?

- a) Fotografija
- b) Ilustracija
- c) Grafikon
- d) Kombinacija grafičkih oprema
- e) Drugo
- f) Nema grafičke opreme

Komparativna analiza sadržaja *Večernjeg lista* u SR Hrvatskoj u vrijeme epidemije velikih boginja i Republici Hrvatskoj u vrijeme pandemije COVID-19

Sažetak

Godine 2020. svijet je zadesila zdravstvena kriza povijesnih razmjera, koja je u potpunosti promijenila svakodnevni život. Koronavirus promijenio je način na koji gledamo na viruse, a posljedice će se osjećati još godinama. Stanovništvo bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 48 godina prije pandemije, suočilo se sličnom situacijom, kada se virus velikih boginja naglo pojavio u regiji te uzrokovao ekonomski, društveni i zdravstveni kolaps. Informacije o napretku i suzbijanju virusa primale su se putem televizije i novina, a ovaj se rad bavi analizom jedne od posljednjih novina dostupnih u oba vremena – *Večernjeg lista*.

Komparativnom analizom sadržaja utvrđeno je na koji se način razlikovalo izvještavanje o dvije, naizgled slične, situacije. Putem analitičke matrice razmotrile su se pojedinosti koje su se pojavljivale u *Večernjem listu*, kako u SFRJ, tako i u Republici Hrvatskoj.

Rezultati ovog rada ukazuju na činjenicu kako se o epidemiji velikih boginja 1972. izvještavalo informativnije nego li o pandemiji koronavirusa 2020. godine, o kojoj se izvještavalo senzacionalistički. Ovi podatci vidljivi su u transparentnosti autorstva, najavi na naslovnici, diskursu koji se koristi unutar teksta, te grafičkoj opremi kojom je tekst popraćen.

Ključne riječi: koronavirus, velike boginje, *Večernji list*, novine

A Comparative Content Analysis of *Večernji list* in the Socialist Republic of Croatia during the Smallpox Epidemic and in the Republic of Croatia during the COVID-19 Pandemic

Abstract

In 2020, the world was hit by a health crisis of historic proportions, which completely changed everyday life. The coronavirus has changed the way we look at viruses, and the consequences will be felt for years to come. The population of the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, 48 years prior to the pandemic, faced a similar situation, when the smallpox virus suddenly appeared in the region and caused an economic, social and health collapse. Information about the progress and suppression of the virus was received through television and newspapers, and this thesis deals with the analysis of one of the last newspapers available in both situations - *Večernji list*.

A comparative content analysis determined how the reporting of two, seemingly similar, situations differed. Through the analytical matrix, the details that appeared in *Večernji list*, both in SFRY and in the Republic of Croatia, were considered.

The results of this work point to the fact that the smallpox epidemic in 1972. was reported more informatively than the coronavirus pandemic in 2020., which was reported in a more sensationalistic manner. These results are visible in the transparency of the authorship, the announcement on the front page, the discourse used within the text, and the graphic equipment the text is accompanied with.

Key words: coronavirus, smallpox, *Večernji list*, newspapers